

ÁGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Szerkeszti: Tar Károly

Az ismertetések,
a szemlék, a vélemény-
nyilvánítás, a méltatás
és a kritika fölöttébb
szükséges voltáról,
avagy alkotóink egy-
másra figyelésének
hasznáról

Az Ághegy folyóirat szerkesztje a kezdetektől fogva tervezte annak a kritikai rovatnak az állandósítását, amelynek keretében az évek alatt lassan gyarapodó olvasótábor igényeit kielégítheti és félezernél több alkotója elé tükröt tart, hogy valamilyen féle megmértetésükkel alkotói folyamatokban segítségükre legyen. Sajnos a kritikai rovat vezetésére alkalmas embert, ha talált is, mert a huzamosabb ideje itt él értelmiségiek között a legkülönbözőbb végzettséggel rendelkező szép számmal vannak, vállalkozót nem lelt, mert már maga a rovatcím is elbátortalanította az erre alkalmasokat. Valamiféle ódzkodás lappang itt mások munkájának megítélésükre. Arra gondolhattak, hogy jobb elkerülni mindenféle véleménynyilvánítást, mert még a dicséreteket halmozó ismertetésekbe, a szemlékbe és méltatásokba is becsúszhat egy-egy nem kívánatos jel, amely sértést kiváltó lehet. Az Ághegy egyik hangos kiadásának nevezett folyóiratbemutatókon négy lapszámunk versanyagának ismertetését egyik ismert munkatársunk kellett volna elvégeznie, de ehelyett saját verseiből olvasott fel néhányat. Ezt később azzal indokolta, hogy neki csak a saját versei tetszenek, és arra a kérdésre, hogy miért nem tetszenek a mások költeményei, nem kívánt válaszolni. A szerkesztő azzal nyíltan hitelt a kínos helyzetben, hogy maga olvasta fel néhány szerző versét, felszólítva a hallgatóságot a véleménynyilvánításra.

Folyóiratunk tíz vaskos kötetbe foglalt ötven, antológiának is nevezhető számának szövegű elemzésében hiányjelként szerepel kritikai rovatunknak számtalan elmaradása. Pedig a szerkesztőn kívül az alkotók és az olvasók is tisztá-

Carolina Falkholt falfestménye

ban vannak azzal, hogy kritika nélkül nincs fejlődés, nehezebb az elrelépés.

Ebben a lapszámunkban végre hangsúlyosan szó esik a skandináv magyar alkotók népes családjába tartozó két költő és író munkájáról. Ezt nemrég megjelent munkájuk tette lehetővé, és bizonyára erősen segítenek majd ezt a fölöttébb szükségeset teljesíteni, a Magyar Liget irodalmi és művészeti mellékleteként megjelent Ághegy új és fiatal munkatársai.

Hinnünk kell abban is, hogy az értelem őskaszál gazos kertünk alján.

A szerkesztő

Tar Károly

Őszikék

Búcsú a cipőkanáltól

vérzik a cipőkanál belerúgott
mert lábába harapott
kit kedvese elhagyott
árván dühödt ember: kibicsaklik
kedvese sarkát akarta s még mindet
a nem éppen elme–nőben
segített neki elmenőben
ölében hagyta nagyrakás álmát
nem ígért több tudásfa–álmát
döndült az ősz benne is
rózsakönnyek hulltak
a természet természeté szerint
már nem dolgozott
elment a kedve, elvitte a kedve(s)
az utcai lámpa lófeje búsan bólogat
3D–s nyomtatójára tekintve fogadta
holnap majd meglepi önmagát
lakásának levegőjébe maradt kedvese
mentett képének másolatával
és lapozhatóvá teszi
álmában elszórt sóhajtásait
USB–tárolóra rakja tüzes napjaik
apránként szétszórt gyönyöreit
göröngyök görögnek
már csak telefonja okos
összement tejként savanyodik
virága virtuális cserépből
véres büntető cipőkanál

Séta közben

felhők fölé nőtt bo(d)ros őszi kék
szívünkbe szöknek az őszikék
jön deresedő őszbe vegyülve
őszbe csomagolt tört tavasz
egyébként ugye szabad vagy
s valaki majd megkérdi:
mehetsz, vagy maradsz

Magány

Bocsánatot kell kérnem Valakitől,
hogy még élek.
Forgolódom ágyamban, még nem koporsó,
még nem félek.
Egyed vagyok, gazdám sincsen, életem
minden kincsem.
Érdemeim kicsinyek, avagy nagyok,
magam vagyok
a jó Bagaméri, ki fagylalt helyet
útját méri.

A z első és utolsó oldalon
Carolina Alexandra Falkholt munkája

Ki- és betakarítás

a mütőben Pavarottit kérte
rúzsos altató segítette fülemébe dalát
gerincébe rozsdás kötőtű hatolt
gondolta lányokba pisilni jó
GPS nélkül útra kelt mondatok
kóvályogtak az őszülő őszben
kit mikor talál el nem tudható

revolver kellene soklövettű
szószóró automata
sejtetni magából jót
vényomásával fényre váltható
szürke marha kérődzve szólt:
szarva magam vagyok
lent és fenn a bányászok élete
fényforgácsok hulltak
elkékült forró csillagok
lelkébe katétert dugtak
belevizsgáltak sok titkon szült szómagot
huzat téblábolt érzéseiben
körmönfont leves párolgott legott
a társadalmi bográcstól
valakik eltérítették
s helyet mutattak neki
ezreket ringató repülő fapadon
ágytálat ringat a hajnal

az égi rendőr integet
elszállni kedve nincs
kiborult habfelhőben terpeszkedik
minden semmibe torkolló hazaút
emlékezés fuvallatban szárad
patyolat lélek lecsúszott takaró
kiterült sápadt testek fölött
fényszínpadon lebeg heavy metálban
áztatott mesterséges kód

A szerkesztő munkatársai:

Csiki Tibor, Kovács Ferenc, Maros Miklós,
Vály Sándor

Tar Károly

Élettapasztalatok

Részlet a szerző Voltam c. emlékiratainak 5. könyvéből: Summa summarum

1. Ha úgy érzed, a munka, amiért megfizetnek, nem érdekel, s a gyár, amelyik terjeszkedik, nem neked épül, a pincér a sarki kiskocsmában nem neked nyitja a habzó sört, az öntöz autó nem érted mossa a járdát, s a fákat az utcán nem neked szépitik, ha úgy érzed, hogy a lányok nem fognak visszamosolyogni rád - jobb, ha elmész.

2. A múltba nézés valóságos eredménye az lehet, ha megtaláljuk helyünket a nap alatt. Levakarhatjuk magunkról a nagyravágyást, a kivagyiságot és elfogadjuk akkor is, ha a jelen, a sáfutottak mégő kategóriába sorol. Hogyan cselekedhetném a szembe nézést magammal, ha rögtön védekez állásba vágom magam, és jólesik saját magam dicsérete?

3. Eleink l tudjuk, hogy a tehetség olyan szög, amelyik kibújik a zsákból. A mondás kissé pejoratív felhangját remélem, ellensúlyozza a hasonlatul használt zsák, amelybe mindnyájunkat belegyömöszölt a beteges múlt. Költ i megfogalmazásban šmintha csak egy nap lenne az élető. Nem tehetek róla, ha ma ezt a megfogalmazást kissé fenségesen romantikusnak érzem. Ilyeneket írtunk naponta, megtoldva általános ajánlatokkal, hogy miként is kell élnünk. Bibliai intelmekhez hasonlóan a hatalompropaganda hangján okítottunk, valamiféle fels bbrend séget képzelve magunkról, akár az šelenjáró csapatő tagjai. És eljutottunk az azóta is megmosolyogtató, de inkább röhejes šMost kell a bűzát learatni!ő fegyelmez hangig, mintha a vezet k és szócsöveik szerkeszt iként felülmúlhattuk volna szántóvet -ket. Amikor a fels bb vezetésre hivatkozva felmenteni akarjuk magunk az elkövetett felel tlen bólításokért, mert szolgálatunkért nemcsak aránylag jó bért, hanem különféle apró kiváltságokat is kaptunk, ne feledkezzünk meg arról, hogy magunk döntöttünk pályánkról. Innen felel sségünk. Házasságunk, ha megbomlik, függetlenül attól, melyik felet ítéli el a törvény, vagy a rokonság, azért a mi hibánk is, mert nem jól választottunk.

4. Anyánk világot teremtett körénk, nekünk adta érzékenységének felét. Ráadásul pedig az el ttünk álló egész életet. Egy darabig fogalmunk sem volt, mit kezdjünk vele. Végül: mit tehattunk, besoroltuk ismertet jegyeink közé. Élünk. És nyilvánvaló, hogy ebbe fogunk egyszer majd, talán szépen, belehalni... Aztán egy hamuszín napon, amikor éppen id milliomosnak hisszük magunk, el vesszük érzékenységünket, hogy kihegyezve levelet írjunk vele. Sikerülhet a dolog, valamiféle titok lüktethet szövegünkben. Ha akkor valamivel jobban odafigyelünk, feltaláljuk, mondjuk, a kvarcórát!

Nem küldjük el a levelet. Már nem is tudjuk, kinek írtuk. Talán az egyik macskaszem lánynak, pacsirta-izmú legénynek? Talán... Azóta is, a befejezetlenség a legf bb jellemvonásunk. Befejezetlen gondolatokat szülünk. Többször is belekezdünk egy mindent elsőpr felháborodásba, amit l megtisztul az élet, kivirul az igazság, a becstelenség elsápad, a szemfényveszt hazugságok múzeumba kerülnek. Egyszer majdnem talán ellene szavazunk egy nyilvánvaló marhaságnak. Végül ez a munkánk is befejezetlenül marad. De majd folytatjuk... Belekezdünk egy mindenkit felrázó ordításba, a világ megváltásába és egy kiadós pofba, amit örökké piszkálódó és áskálódó munkatársunknak szánunk. Hozzákezdünk a t lünk telhet legnagyobb megvetéshez, amit a körülöttünk settenked árulkodók és besúgók már rég megérdemeltek. Némi leg el készülünk a szókimondásra. Ez is beindul egyszer... Egyszer majd pontot teszünk leveleink végére. Beadványainkat, kérvényeinket, jelentéseinket, leleplezéseinket, fellebbezéseinket befejezzük. Visszafelé tekintve is el re megyünk, sokdioptriás szemüvegesen és tapasztalataink látcsövén át figyeljük majd sokfelé szerteágazó útjainkat. Egy, csak egy az igazi út! Persze, hogy azt választjuk. És amikor megkérdi t lünk valaki, hány óra, nem a kvarcórakra, nem a délibábos tornyokra, hanem a saját szívünkbe nézünk.

5. Vannak, akik álmaikban hihetetlenül vagyonosak lettek. Álmaikban ma is megengedhetik maguknak, hogy mint az rült gépkocsivezet k, elengedett kormánnyal száguldozzanak összevissza vágyaik sziporkázó világában. Sok ilyen tökéletlen ember megfér itt egymás mellett. Sorsukat összekötik a napi gondok, olyanformán, ahogyan a családokat összekötik a lakásuk ajtajáig húzódó emeleti gangok, ezek a sivár függ folyósok, ahonnan a lakók, valamely óvatlan pillanatban, pofátlanul a mélybe seprik a maguk lelki és egyéb szemetét. Életük mocskát sem titkolhatják, kitüremlik a gangra minden, ami ott benn történik.

6. Az ember a világot bebarangoló tárgy, felhúzott játék, amelynek feladata és öröme a látás. Három szemünk van. A harmadik a legélesebb: a gondolat. A gondolat mágneses, minden id kben és mindenünnen hazahúz. A haza éltet sugarában élünk, er s vágyunk a szül fölben megpihenni. Minden hazahívó szó, vagy gesztus éltet. És serkent, hogy a világvégén is a hazánkat szolgáljuk.

7. A mai magyar család, az európai átlagdolgozó családokhoz hasonlóan, történetileg adottan, többféle funkciót lát el. A család biológiai-szociális funkcióinak ellátása rendkívül lényeges a társadalmi reprodukció biztosításában: a szaporodást, a gyermekszülést, a nemi életet fontos bioszociális szükséglet-kielégítésnek tekinthetjük. De egyértelm en megállapíthatjuk, hogy egykor a család gazdasági egység volt, és a családi jelleg motivációk nagyban hozzájárultak a gazdasági tevékenység sikerességéhez, hiszen a család gazdasági funkciója jelent s mértékben kötött a termeléshez, míg manapság inkább fo-

gyasztási egységjellege domborodik ki. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, a család gazdasági funkcióinak vizsgálatánál, hogy a család tartalékai vonatkozásában még nem tekinthet kimerültnek, gondoljunk például az újra fellendül ben lévő kisiparra vagy a falusi turizmus fejlődésére. De ugyancsak egységként beszélhetünk a család pszichikai funkciójáról is, mert hiszen a család pszichikai egységként is működik, amelyet meghatároznak többek között az érzelmek, a hangulatok és sokféle olyan hatások, mint a szeretet, az öröm, az aggodás, a féltés, a féltékenység, az érzelmi bizonytalanság, a labilitás, a jó, a rossz, az aktív, a közömbös, az unalmas, vagyis az intenzívhiányos légkör. Mint minden közösség, a család végül is, a pszichés szükségletek egész sorát elégítheti ki, illetve működészavaraival rendkívül súlyos problémák kiindulópontjának lehet a melegágya. Továbbmenve: a család kielégítheti azt a normálisnak mondott emberi igényt, amely társszükséglet formájában makacsul jelentkezik egész életünk folyamán. A nemzeti élet örömeit függetlenül, a gyermekáldás az önmegvalósítás egyik kézzel fogható eszköze, a gyermek számára pedig a család egyféle szociális anyaméh, amely megvédi tagjait a nemkívánatos környezeti hatásoktól, biztosíthatja azt a normál lelkiállapotot, amely nélkülözhetetlen feltétele az emberi létnek, az ember sikeres tevékenységének és végső soron önmegvalósításának. Ugyanakkor a család forrása lehet a permanens gyölködésnek, kitermelheti a megalázás, a megcsalás, a megcsalás, az emberi méltóság lábba tiprása, az alá- és fölérendeltség egyenlenségi viszonya kialakulását. És akkor még nem szóltunk a család társadalmi fegyelme és erkölcsre nevelő valamint egyéniségformáló szerepéről.

8. A halmazállapota felől megközelíteni a félelmet költői gondolat. Így feltárható az a képzeletbeli késztől okozott fájdalom, amely agyunkba hatol, amikor onnan tiltott gondolatokat, a meghaladott társadalmi gyakorlat elleni lázadás próbálja kimetszeni. A félelem halmazállapota gyakorta olyan szilárd falakhoz hasonlatos, amelybe fejünket beleverjük és beleverik, amelyeket nem sikerül megmászunk, mert visszahúznak a hatalom emberei, az áporodott gyakorlatok, a sunyi szokások, a teljes életet gátló minden mesterséges akadály és csapda. Életünk így gyakorta kifolyik kezünk közül, elfolynak éveink, lelkünkben kongó ürességek maradnak, és céltalanságunkat közlekedő edényhez hasonlatos mutatói jelzik: félelmünk mindenkor csak addig emelkedhet, amíg hálköléseink és bánásáig elfolyó akaraterünk. Elszállnak legjobb gondolataink, bátorságunk a másként gondolkodásra, a hasznos cselekvés izmait fészéltései is elpárolognak a beláthatatlan semmibe, ahonnan valamiért jöttünk, amiért a biológia törvényei szerint élnünk érdemes. A félelem halmazállapotának szilárdsága hasít fájdalmainkba és megtöbbszörözi azt. A cseppfolyós erkölcs és a légiesített életérzésben eluralkodott félelem különleges, nehezen megfogható és leírható halmazállapotának közegében peregnék a különböző történéseink, lehetséges életünk fájdalmas töredékei.

9. Egyszer csak bemondja valaki a rádióban, hogy földünk lakossága két és fél milliárd és majdnem ugyanannyi férfi. És tárgyilagos hangon, ahogyan a megfelelőbbet szokták tudomásunkra hozni, azt is tudatja velünk a bemondó, hogy, sajnos, már csak minden húszmilliomodik emberszabású élő lény ember. Csodálkozva kapjuk föl majd a fejünket, és rohanunk számítógépünkhöz, hogy ellenőrizzük az adatokat. Az elektronikus számítógépeket gyerekjáték lesz kezelni, és mindenféle adatbankkal gombnyomásra teremtünk kapcsolatot. Ilyenformán bárkinek könnyű lesz megbizonyosodnia arról, hogy a rádióbemondó nem tévedett. Ha marad bennünk valami icike-picike kétely... Különben akármi is, már most bizalommal megkereshetjük a szociológust, a teológust, a politológust, az ontológust, a biológust, a... Közben, nyugodtan, magunkba is roskadhatalunk.

10. Ma már nem elégedhetünk meg a szennyezés különböző módzatait tiltó táblákkal. Vigyázat, minden szennyezés lehet! Veszély fenyegeti a fényt, ha sötétséggel szennyezzük, a bársonyos sötétséget, ha unostalan fénnel piszkítjuk. Szennyezésnek vágyaink, koszosodnak gondolataink. Az egyszerűséget belepíti a bonyolultság pora, az igazságot a hazugság. Állítsunk tiltó táblákat a következő szövegekkel: Szennyezés gondolatokat papírra és az éterbe szórnival büntetés terhe alatt szigorúan tilos! Az üres szavakat hangoztatókat a törvény bünteti! Tisztaságban, tiszta álmod / Tiszta lesz lelkivilágod! Terven felül született gondolataid raktározása könyv alakjában vagy más formában szigorúan tilos, mivel erjedés okozója lehet! Ne lépj ismeretlen kifejezési formába! Vigyázz mozdulataid tisztaságára! Tekintetteddel ne piszkold be a népet! Ne lelkesedj a padlóra! És még egy jó tanács: Vigyázzunk! A felirat nélküli helyeken szennyezik a feliratokat. Különben, is akarunk ellenére folyton piszkosulni a világot!

11. Rájöttem, hogy semmit sem tudunk, innen a bátorságunk, amivel megváltani akarjuk a világot. Fellengsz a kijelentés. Ha még egyszer ennyit élnék, akkor is volna számolni és leszámolni valóm, mert szárazkút mélyén kapirgálok, amikor magamat védem. A megértés feneketlen kút mélyén lehet, a zavaros vizeken túl, önmagunkban. Ha meríthetünk belőle: valóban megismerhetjük magunkat.

13. Láttatni tapasztalatainkat, ez mindannyiunk hazatérő útjának feladatai közé tartozik. Ehhez pedig a legmegfelelőbb eszközök: többek között a nyelv, amelyben a világon egyedül és maradéktalanul otthon lehetünk. Mert a mai ember nem házközpontúan macskatermészet, hanem inkább kutyahűség, aki anyanyelvét, mint gazdáját soha el nem hagyja.

14. Tények és kérdések várnak feleletet: szolgálatot. Szólni kell. Gyakran kell szólni. És bátran. Mint a falusi

ember, amikor a szomszéd hízója túrja a veteményest. Mint akinek hónap végén elszámolták a jövedelmét és kevesebbet tettek a borítékba. Mint a tanító, amikor hibásan felel a tanuló. Mint a lelátók, amikor téved a bíró. Mint a közíró: Ő Ami velem, körülöttem s általam is történt, az nem egy emberélet problematikája, hanem egy egész magyar értelmiségi nemzedék sorsa, eszmélkedése és próbája volt. Ő Ő A közügy hajtott mindig, s ha írtam, az tudatos publicisztika volt. Ő Szokták mondani, hogy könny az id sebeknek, k szólhatnak, nekik nincs mit veszíteniük. Ezzel szemben a fiataloknak, ha nem szólnak, csak vesztenivalójuk van. A megalázkodásban, a megalkuvásban, a hunyászzkodásban mindent elveszíthetnek. Önmagukat is.

15. A Mi a teend ? - re válaszolni szándékozók a jóindulatú próbálkozások szintjéig jutnak: a világ bonyolult= az élet nem egyéb átláthatatlan, sokszor akarattal zavarossá tett, értelmetlen folyamatnál= az emberiség kísérletek cs djénél egyebet nem produkált és sohasem volt még ilyen bonyolult és beláthatatlan az emberi jövő , mint most, az új évezred elején. A modernizációt félteni kell a nemzeti azonosságtudat er sődését l= akarnokok állítják, hogy a nemzetben, nemzetiségben gondolkozók a demokrácia akadályozóivá válhatnak= a világ etnikai felaprózódása el reláthatatlan akadályokkal gátolhatja a fejl dést= a nemzeti pártok az elszigetelésbe hajtják a kisebbségeket= a korszer sődésbe rohanó világ nehezen szenved a kisközösségek akaratlanul is mindent lassító ó körültekint en megalapozó ó ténykedéseit... A visszájára fordított dolgok érthetetlenek.

16. A csapkodó gondolatok káoszában, az elméletek magasságában szédületes minden következtetés. De a teend k felszínére visszarántott elképzelések és a sürges mai kérdések semlegesítik az apokaliptikus pesszimizmust és az er ltegett optimizmus minden fajtaját.

17. Magukra találtak az elnyomott nemzetiségek, a világ növekv felaprózódásának vagyunk tanúi, és ez a folyamat valószínű leg eltart még jó ideig. Mindez világosan mutatja: a népek és országok újabb egyesülés el tt állnak. Európa egyesülése régóta napirenden szerepel már, és minden nehézség ellenére megállíthatatlan folyamatnak látszik. Merészebb elképzelések szerint a világ egyesülése is jó úton halad. Azt hiszem, nem szorul b vebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés el feltételeként el bb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejátszódnia. Ugyanis, ha ezt a folyamatot a mindig csak megközelíthet , de egyre tökéletesíthet bb demokrácia jegyében képzeljük el, a kisközösségeknek el bb meg kell fogalmazniuk a megmaradásukhoz szükséges törvényeket és kialakítaniuk ennek gyakorlatát, kidolgozniuk önépítésük módszereit. Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a

kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenl tlenség l ered en a kés bbiek folyamán indukált er k állandó bajforrások lehetnek mindenféle együttlétnek, együttm ködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán el bb kellett volna ott a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

18. Intézményeink, egyesületeink - a világiaknak és az egyháziaknak egyaránt - lényege az a sokféle tan, eszme, hit, amellyel az embereket magához vonzza, az a rengeteg szabály, jogi cikkely, amelyekkel magához köti a társadalmi haladásban érdekelteket. Vezet ik, szószólóik mindent megtesznek, hogy minden id ben divatosan tetszet s, lelkesít gondolatokat fogalmazzanak, és maguk köré cs dítsék a népet. Azt a látszatot keltik, hogy az intézményekhez tartozó tömegekért vannak, isteni elrendeltetés l és/vagy a választók többségének akaratából vezetnek, ket szolgálják. Romantikus korokban, amikor bizonyára a maiaknál sokkal hiszékenyebb emberek éltek, az ilyesmit helyénvalónak találták. Manapság azonban, amikor csak kivételes pillanatokban áll össze egy-egy eszmei közösség valamely konkrét cél elérése érdekében, számos jele van annak, hogy a közösségnek hitt intézményi formák nem egyebek üres hálózati keretnél, hiányzik bel lük a leglényegesebb, a tömeg. Mindez a társadalmakban felhígult eszmék gyenge hatásának tulajdonítható, a történelem során elkoptatott, a meg nem valósítható, a lejáratott, a gyakorlatban széls ségekbe torkolló áleszméknek köszönhet en történik. A kivételek ebben az esetben is er sítik ezt a szabályt.

19. A különféle kirakat-pártok, az aktív tagjait tekintve kiürült egyesületek és a rendszeres templomjárók számának megfogyatkozását tapasztaló egyházak, a történelem során többször próbált és bevált módszerek szerint, hatalmas tömegrendezvényekkel kívánják bizonyítani a világ el tt támogatottságukat. Az atomizálódó világunkban a tömegek, a laza kapcsolatok megvalósítói. Tengernyi vizekhez hasonlatosan m ködnek, amelyben a fels ezrek érdekei úsznak, és ahol m vi hullámzást az egyre inkább a t kéjük mögött rejt zköd láthatatlan hatalom igazgatja. És az is egyre nyilvánvalóbb, hogy most és a jövő ben sem a víz lesz az úr. Ő A látszattal pártok látszattal demokratizmusa is ezt példázza. A múlt század elején, a gyenge kapcsolatok m ködésének sajátosságait gyümölcsöztetve, az erdélyi magyarság nemzeti érzéseit kihasználva teremtettek az urak a választások idejére egységet, hogy a hatalomban való részvételhez, si jussuk jogán minden erdélyi magyar szavazatát megnyerjék. Ez a gyakorlat mindig és mindenütt bevált: Ragadd meg az embert valamely identitását mutató jellemz jénél fogva, és legalább egy alkalommal tette ösztönözheted. Ha ezzel nem okozol neki mértéktelenül nagy csalódást, vagy ha elegend id telt el, ahhoz, hogy csalódottságát felejtse, újra, nagyszám-

ban is egymás mellé állíthatók az emberek. Ilyen és hasonló bakugrásokra épít mindenki, aki fogalkörömmel is ragaszkodik megszerzett hatalmához. Ma még ilyen a világ. Keret nélküli, megfoghatatlan témájú, végtelenbe futó tabló. Benne, és minden dimenziójában a fenyegetések sorozatutéseit szenved ember. Mit tehet az ember, ha létezésében örökösen a Kierkegaardi önmésztés, a fichtei én kialakításának folyamatában az önmagunkra való visszatérő önelemzés szükségességét tapasztalja? Jó az, hogy reggelenként, amikor tükörbe nézünk, nem fogadjuk el önmagunk képét? Tragikus, ha bensőkben egy egészen más, mindig a valóságnál tetszetesebb magunkat szeretjük? Rájövünk-e idejében, hogy magunkra maradványnak kezdünk magunkkal?

20. A világ darabokra való széthullásának félelme alapvető. A felaprózódással egyidejűleg fellép és megködik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak ködösíthetnénk. A folyamat lényege talán abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetve legkisebbségi lét szorításának feloldását felvállalják-e a demokratikus szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországától elszakított nemzetöredék átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartósságát abban látom, hogy földrésünk kisebb közösségei is közvetlenül kapcsolódhatnak a központhoz. Korszerű világunk az ilyenfajta összekapcsolási módra már rég lehet séget talált és teremtett az óriási kapacitású számítógépekkel és információs központokkal. A függetlenségre törekvő emberi elme "egyenesbe" kapcsolódva éli az emberiség életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartott és tart össze hatalmas országokban sokféle nemzetiséget. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle nagyságú egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és nemzetiségeket sokirányú kötésekkel együtt is képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, hanem el kell segítenünk, hogy etnikai és más egységekként, a legkeményebb magig lebontva az együvé tartozásunkat, sejtékként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévővel sokkal gyorsabb lehet.

21. Az emberiség története során bekövetkezett csodához az a pesszimiztákat követve az erdélyi magyarság átkos hagyományait is hozzátelhetnénk. A szétválást, a gáncsokkodást, az irigységet, az apák vétkéért fiúkra kiosztott bosszút, és az évezredvégen nemes egyszerűségű becsmérlésünket mindegyre beborító balkáni aljasság elburjánzását. De mi sem vagyunk jobbak már

szédeknek vásznánál! De olyan kezdetek el t t állunk, olyan új lehetőségeket gyűjt az egyébként sokoldalúan mindnyájunkat kínzó sors, amely a jelen és a következő évek katarziséban emberi létünk kiteljesedésének reményével kecsegtet. Elkoptatott eszmék és eredménytelen próbálkozások utáni szobordöntőget korban is életértelmet keres az ember. A jót úgy kaptuk a rosszhoz, hogy nekünk elnemzetlenítésünkért kell ma is minden erőfeszítésünkkel küzdenünk.

22. A világ kimozdításához az ókorban egyetlen fix pont is elegendő lett volna. Közös nevezőkre rátalálva, ha optimálisabbak nem, de mindenképpen célirányosak lehetünk. A számunkra kiszabott életidőhöz képest, a naponta próbált nemzetiség, ha kisebbségben is zajlik sanyarú élete "megérhet és megélhet" még hosszú, termékeny és boldogabb évszázadokat.

23. Petőfi Sándor így biztat a Bolond Istókban: Míg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat. Karácsony Sándor, aki több mindenben példát mutatott a hasznos gondolatcserére, kissé átfogalmazta a mondatot: Míg az ember el nem végzi a földön a rábízottakat, addig meg nem halhat. Ady Endre is jó tanítónk és jó szomszédunk volt. Reánk bízta, hogy gondolatébresztő sétákat tegyünk mindenfelé, ahova eszünkkel eljuthatunk, s ha lehet, a magunk belső világát se kerüljük el, ne hagyjuk ezt sem csupán vasárnapra. Ha ez sikerül olykor, és tapasztalatainkat gyarapítva, a nekünk kiszabott időben, csupán jó cselekszünet, talán meg sem halunk, mert tovább élünk majd az utánunk következők jó emlékezetében.

24.

Otthon vagytok a táguló nagyvilágban: az anyanyelvben.

25 Az ember akaratlanul is szeret hasonlítani. Nem gondoltam én soha rá, mint példaképre. Inkább valami tiszteletteljes érzéssel, talán azért is, mert tudott önmaga lenni. Olyan ez, mint amikor rácsodálkozunk egyik-másik filmalkotás valamelyik mély képsorára, amely aztán egész életünkben megmarad agytekervényeink emberi érzésektől meleg áramkörében. Észrevétlenül megmaradhatnak bennünk jelentős mozdulatok, egy nem különösebben sikerült portréről néhány ecsetvonás, vagy megfelelő időben és hangsúllyal némely, valaki által kimondott, megszívlelendő igazság. Tapasztalataink gyarapodásával időnként mindent újra értékelhetünk, holnap a Bibliából is mást olvasunk ki, mint ma, de eszünkönél hamarabb döntöztünk, amely jövőnkbe látó mágnesként vonz vagy taszít valamit. Az élet örökös ismeretlen úszómedencéjében lubickolva magunk döntjük el mekkora távon, milyen stílusban közelítünk vágyainkhoz.

Folytatás a 27. oldalon

Tar Károly

A RENDES RUHÁJÚ EMBEREK MESÉJE

Volt egyszer egy rendes ruhájú ember egy rendes ruhájú asszony. Nem akartak megöregedni. Egy kicsi kincses faluban laktak, hétsúcú fenyőfa nőtt a kertjükben. Nem akarták, de mégis minden egyes nappal idősebbek lettek. Az asszony egy reggel tükörbe nézett, észrevette: hiányzik egy haja szála, egy másik pedig kopott kendő szürke lett. Az ember is tükörbe nézett, vagy nem nézett, nem tetszett neki, amit ott látott, ezért lekókadta a bajusza.

– Minden rendben? – kérdezte Űrkovácsné.
– OK – felelte az apja. – Ennek a negyede se tréfa – szólt az ember. Összecsomagoltak és elmentek világga. Hosszan mentek, rövid ideig mentek, ki tudja ezt könyv nélkül? Ember-járta emberes vidéket kerestek. A Holdon megpihentek, a Marson táborot vertek. Elüldögéltek a sátruk előtt, ahonnan esténként jól látták a Földet. Beszélgettek, kávézgtak, sörözgettek. Várták, hogy eljöjjön az ember világának kora, az ő idejük. Három felnőtt lányukat hagyták a kicsinyke kis kincses szülőfalujukban. A nagyobbik férjhez ment Űrkovács-hoz, a középső Űrmészáros-hoz, a legkisebb édesszájúnak született, Űrcukrászt választotta élettársául. Szép-asszonyok voltak éltek, mint hal az akváriumban. Gyerekeket is szültek. Ki-ki egy-egy fiút és leányt. Az édesszájú Űrcukrászné egy édes pofa babaarcú harmadikat is, aki későbbre halasztotta, hogy nagykorában földet bejáró férfi vagy úrtáncos nő legyen. Szüleik időnként, amikor kifogtak a teendőkből, okos

telefonon sajtáoszüleik hogyléte felöl érdeklödtek.

– Minden rendben? – kérdezte Űrmészárosné.

– OK – felelte az apja.

– Minden rendben? – kérdezte Űrcukrászné.

– Hiányoznak az unokáim – felelte az anyja.

– Messze vagytok, kétszer is át kell szállni a földfelettin, hogy eljussunk hozzátok.

A rendes ruhájú asszony elpityeredett, az okos telefon képernyője átázott, Űrcukrászné elszomorodott, vásárolt egy még okosabb telefont és megegyezett az édesanyjával, hogy időnként, amikor az unokák ráérnek, rendre elugornak egy percre nagyszüleikhez. Ígéret szép szó, ha betartják úgy jó! De az unokáknak egyre több dolguk akadt. Iskolába jártak, zongorázni tanultak, légúszás edzésre és a digitális könyvtárba jártak minden áldott nap, közben még növekedniük is kellett, szigorú iskolaorvos ezt hetenként mérte centiméterrel.

Telt, múlt az idő rendesen. Egyszer mondja Űrkovács a fiának.

– Idefigyelj Nyúltalpas Fájlvadász! Csipkedd magad! Ugorj át a nagyszüleidhez.

– Menjen a húgom – mondta félvállról Nyúltalpas Fájlvadász – nekem most sok az elmentenivalóm.

Szólítja Űrkovács kedves lányát, Derékgig Szőke Mosolyt.

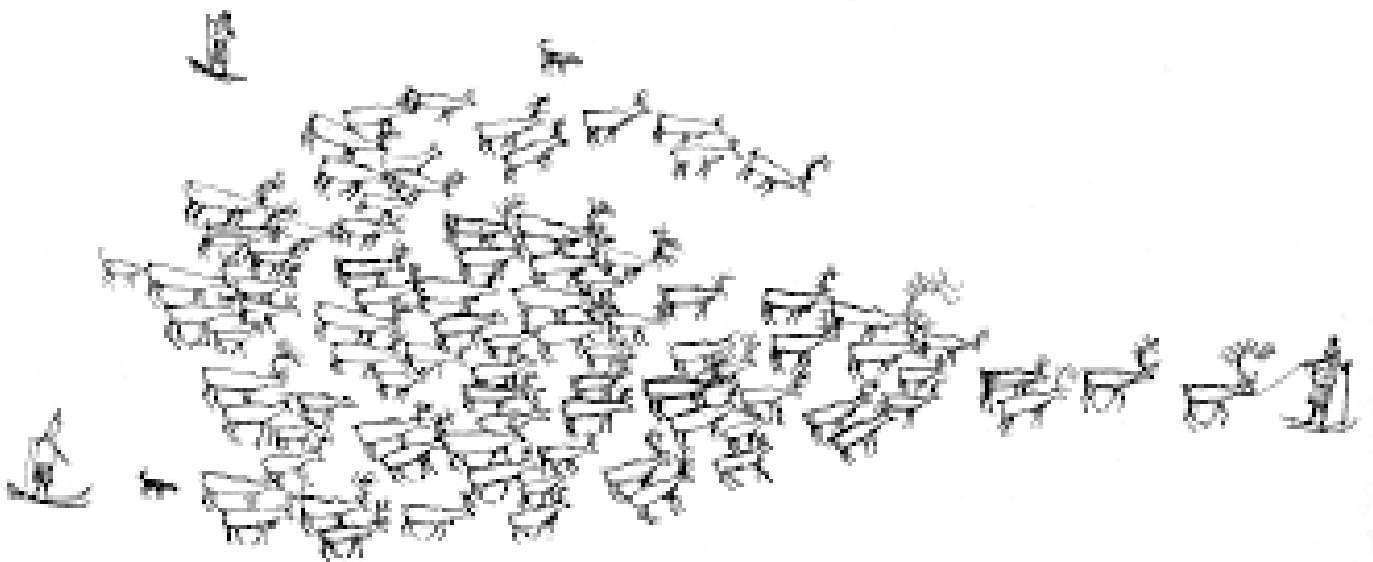
– Idefigyelj kiskedveském! Ugorj át a nagyszüleidhez...

– Nem tehetem, műkorcsolya edzésemen van, alig akad időm arra, hogy a dupla Lutznál hátrafelé koszorúzva valamiféle nem szokványos forgással befejezzem a kűrt...

Űrmészáros pofát vágott, amikor felesége arra kérte noszogassa fiát és lányát, kukkantsanak már be a nagyszüleikhez, különben rendes ruhájukban teljesen eláztatják könnyeikkel a Marst. És mert panaszkodhatnékje nem ismert határt, azt is szóvá tette, hogy nincs egy rendes ruhája sem, amit az iskolai évváróra felvehetne.

– Álljatok elem tüstént gyerekek! – szólt vérmesen a szigorú mészáros. Éppen nem a rendes ruhája volt rajta.

–Te Bárdolatlan Puskatus, és te Piros Arcú Csizmaszár, két anya-szomorító kölyök, mit hallok?! – szólította megszokott barátságosságával két maga nevelte lurkóját. – Nagyanyszomorítókká váltatok? Mi a borjúszemű számárbögéses kustifája történik ebben a házban, miközben én az

bajusza. Egy szép napon, amikor a szoláris nap győzedelmesen delet mutatott, felkerekedtek, vagy nem kerekedtek, hosszan utaztak, vagy rövid ideig, elég az hozzá, visszatértek a Földre. Jó szomszédjaik örömmel fogadták őket. Azt állították vagy csak úgy mondták, hogy semmit sem öregedtek.

– Nyilván – mondta Ūrkovácsék fia, Nyúltalpas Fájlvadász – mert a Marson a napok jó háromnegyedével hosszabbak, mint a földön. Hát ezért.

A rendes ruhájú ember és a rendes ruhájú asszony beszélgettek, kávézgattak, sörözgettek és sorra kapcsolták a tévén fogható összes csatornákat. Híradásokat néztek, filmeket néztek vagy nem néztek szerelmesekről, világkörüli utazásokról, futballbajnokságokról és szakácsversenyekről. Még rendesebb ruhákat hordtak, őszülésüket hajfestéssel leplezték. A még rendesebb ruhájú ember hegyesre penderítette bajuszát és ügvelt arra, hogy még véletlenül se akassza össze valakivel.

Vasárnaponként unokáikat látogatták. Az unokák pedig, mert akadt valamennyi idejük, mogyoróhéjban gyönyörű mesékkel szórakoztatták őket arról, hogy eljőjön az ember világának kora, az emberek világának az ideje.

Az ilyen égiség hatására megtorpan, vagy nem torpan meg, ki tudja?, a mindig rendes ruhájú emberek öregedése. És még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Carolina Falkholt grafikája

űrmészárszékban helytálló a folytonos szabadesésben? Rőgtön összeakad a bajszunk, ha szabadidőtkben nem látogattok anyai nagyszüleitekhez...

„Bezzeg az én szüleim szóba sem jöhetnek.” – dohogott magában, mert csak az űrörök között volt bátor és messze hangoskodó, a felesége társaságában űrnyszmuszként viselkedett.

Ūrmészáros két gyereke, születésük óta nem ellenkezett, megfogadták, amit meg kellett fogadniuk. De mert szabadidejük nem akadt, hiszen Puskatus céllovészetre járt, Csizmaszár pedig népitáncoskodott az országos hírű iskolai együttesben, egész tanítási évben nem jutottak el a Marsra, szünidőben pedig az árvagyerekek ingyen vacsorájára gyűjtöttek adományokat úton és úttalan utak környékén, ahol még az eldobált szemetet is összegyűjtötték. Ūrcukrászéken volt a sor.

Fiúk, Keserédes Csócsó, egy picit cukorbajos volt, ezért kímélniük kellett. Lányuk, Tejszínhab Tortán pedig, mert minden apróságtól hamar összement, az orvosok szerint egyelőre nem vállalhatott semmi féle megerőltetést. Harmadik gyermekük Szivárványhátán Csusszanó jó egészségnek örvendett, de határozatlanságával sok(k)ségbe döntötte környezetét. A szülők és a városnegyedi előljárók nem tartották alkalmasnak nagyszüleik gondjainak enyhítésére.

A rendes ruhájú nagyszülők elváltak egy darabig a Marson. Beszélgettek, kávézgattak, sörözgettek. Várták, hogy eljőjön az ember világának kora, az ő idejük. Addig néztek az űrtévében az űrsorozatokat, amíg elunták magukat és napról napra öregebbek lettek.

Az ember is tükörbe nézett, vagy nem nézett, nem tetszett neki, amit ott látott, ezért még inkább lekókad a

Kovács katáng Ferenc

Én-séták

Mert mi valamennyien a történelemnek élünk itt Magyarországon északi részén. Mi utánunk már úgy sem lesznek olyan si magyarok, mint amilyen mi vagyunk. Kivesznek az erkölcsaink, a szokásaink, a faji nemességeink. Nem lesz már soká Magyarországon. Az új, modern emberek kitologatnak bennünket seink földjéről. Én tulajdonképpen csak azért búsulok minden magyar hajadonért. Gyermeket, minél több gyermeket kell szülni a magyaroknak, hogy a faj még fennmaradjon. (Krúdy: Napraforgó, 1918)

...séták a lakásban. A digitális vekker szűrős fénye fél hárommat mutat. Cukott szemmel, mintha vakon, kibotorkálok a hálószobából. Kísérteties a szemhéj mögötti világ. Gyermekként azon versenyeztünk, hogy bekötött szemmel meddig jutunk. Nem ritkán a kiindulópontba botorkáltunk vissza.

Ágytól az ajtóig tizenhét lábfejnyi. A konyháig kétszer annyi. Az el szobaajtótól öt lábfejnyire van a konyha. Balról a kilincs, az ajtó befelé nyílik. Se kulcsra, sehogyan sem zárható. Elvetemedett, százéves minden ajtó a lakásban. Szeszélyesek, mint az id járás. Párás napokon bedagadnak, máskor meg nyikorognak.

Vizet töltök a kancsóból. Fülelem, hogyan telik a pohár. Nagy kortyokkal nyelem a langyos vizet. Megint töltök, az ujjam a pohár szélén ügyeli a túlcsondulást. Még nem nyitottam ki a szemem. Álmos és kába vagyok.

A konyha könnyen körüljárható. Fel sem kell emelni a kezemet, a testem mellett tartva bal kézfejem kisujja alig észrevehetően súrolja a h t szekrény hideg fémfelületét. Húsz centis rés után a mosogató alatti szekrény súrolástól érdes felülete. A mosogató helyén szerszámos kuckó, el tte hajómintás, kékeszöld rongyfűgöny.

Egyre többet, egyre hosszabb ideig vagyok sötétben. Nem nyitom ki a szemem. Ördögi játék, kezd mániává válni. Ha már itt vagyok, befejezem az árverésen beszerzett litográfia keretezését. Sötét, felh s éjszaka van. Akár ki is nyithatnám a szemem, senki sem ellen rzi. Azért sem, vakon keresem el a szerszámokat. A paszpartut, a karton hátlapot méretre vágva hagytam az asztalon. A keretb l kiveszem az üveget, cseppmentes mosogatószerszámmal lemosom, szárazra törlöm. Halkan neszezem, apró, csúsztatott léptekkel járok, hogy ne zavarjam a házban lakók álmát. Most derül ki igazán, hogy mennyire nem praktikus a berendezés. A mosogatótól tíz lábfejnyi a szemetes, a töröl papír nem esik útba. Ez fel sem t nt a nyitott szem világban, csak rohangál, ide-oda kapkod az ember. Pamutkeszty t húzok, az üveglapot beillesztem a keretbe, ráteszem a paszpartuhoz már korábban rögzített

litográfiát. A hátlap nem illeszkedik pontosan, elforgatom, képszőgekkel rögzítem. Nem zajonghatok éjjel, szerencsére a puha keretbe a kalapácsfej er s nyomására is behatol a háromszög alakú lapszög. Szalaggal körben leragasztom a hátlemezt, hogy lehet leg se por, se pára ne férhessen a savmentes paszpartu és az üveglap közé. Nem látok semmit, csak magam elé képzelem a képet.

A vásárlás els pillanatáig pörgetem vissza az eseményeket. Kétóránként zár a kedvenc internetaukcióm. Az utolsó félórában kell beszállni. Igaz, más is erre vár: nem verjük fel fölöslegesen az árat. Elmosolyodom a sötétben. Látom magam el tt a ravasz fickókat, amint a vásárláshoz már mindent bepötyögtek a számítógépbe, és pattanásig feszült idegekkel várnak a licit tel. Csak az utolsó pillanatban nyomják le a küldés gombot. Ett l kezdve szerencse dolga, hogy kinek a jele érkezik be el s nek az aukciós számítógépébe. A felvert árú képeket jó, ha az ember hamar elfelejti, és nem bosszankodik sokáig. A maradékokban is találni gyöngyszemeket. Tessék csak egyszer körül nézni nálunk!

Bengt Wallberg tusrajza megfogott. Mostanság magam is csak Rotring tollal karcogatok papírra, ha az írást vagy az olvasást elunom. Néha tévzés közben is satírozok, vonalkázok. Bengt Wallberg (1931-2004) fest , grafikus, szobrász Svédországban, Olaszországban, Franciaországban tanult. Helsinborgban élt és dolgozott élete végéig. 1969-ben volt az els önálló kiállítása. Magyarországon 1999-2001 között Budapest és Miskolc érintésével hét nagyvárost járt be a vándorkiállítása. Két könyvet is illusztrált: A szerelem kertjei (1992) és Bartók Béla: szonáta két zongorára és üt hangszerekre (1997) (A Sz. 110, BB 115 jel m vet Bartók és Pásztory Ditta 1938. január 16-án mutatta be kirobbanó sikerrel. A zongoristákhoz két üt hangszeres zenész párosult, és összesen kett plusz hét hangszert szólaltattak meg). A kötet alapjául szolgáló festmények, metszetek ó a kritikusok szerint ó együtt élnek Bartók zenéjével. Wallberg 2004-ben is készült Pestre, a Bartók Zeneakadémiára, de hirtelen halála keresztülhúzta a számításait.

Ez a litográfia egy közvetlenül a halála el tt készült sorozatból való. Címe: Kristina királyn a lovával. (Kristina svéd királyn . Atyja, II. Gusztáv Adolf korai halála után 6 évesen került a trónra. A tudományok, a m vészetek, a filozófia kedvel je. A jezsuitákkal együtt érkezett az udvarába Descartes, akinek a hatására áttért a katolikus hitre. 22 év uralkodás után önként lemondott a trónról, és útra kelt, hogy megismerje Európát. Gy lölte a férfiakat. Nos, a Wallberg grafikájában felfedezhet káosz talán pont ezt a zaklatott világot próbálja egy képbe tömöríteni.)

Visszaaraszolok a hálószobába, majd reggel világosban felakasztom a képet a kiszemelt helyére. Csak egy pillanatra lesek ki a pilláim mögül, az óra fél hatot mutat, s mielőtt elaszom a fenti Krúdy idézeten töröm a fejem, mit akartam ezzel mondani...

Oslo, 2016

Ajánlott versek

Hál' Istennek, nem babonásí

A Magyar Írószövetség 2016. május 12-én rendezte meg Kovács katáng Ferenc 13. kötetének bemutatóját. A szerz vel és Szávai Ilonával, a Pont Kiadó vezetével Szentmártoni János, az Írószövetség elnöke beszélgetett. A szépszájú közönség érdekes társalgásnak lehetett fültanúja. 13-a és péntek el estje volt. A szerz már a meghívóban ílepkopogta, hogy hál' Istennek nem babonás, s attól sem fél, ha esetleg csütörtököt mond a bemutatón. Mérnök léteére szeret a számokkal zsongl rködni, lássuk, mire jutott azon az estén. 20 éve jelent meg els kötet, s immár a tizenharmadik. 50 éve történt, hogy május 13.-án pénteken egy jósvaf i kiránduláson sziklamászás közben nagyot zuhant, s alaposan összetörte magát. Gimis barátja, a baleset szemtanúja, 300 kilométert utazott, hogy részt vehessen a jelenlegi könyvbemutatón.

Az Ajánlott versek cím trilógia els darabja 2009-ben jelent meg ötvenegy dán, norvég, svéd kortárs költ nek dedikált verssel. A kettes sorszámmal ellátott azonos cím kötet 2012-ben látott napvilágot. Két év verskrónikája barátoknak, családtagoknak címzett szabadverssel. A harmadik kötet 14 ciklusból áll, tisztelgés a szerz re nagy hatást gyakorló példaképek el tt: Márainak, Ibsennek, Hamsunnek, Faulknernek, Kosztolányinak, Krúdynek, Sipkay Barnának, Csajkovszkijnak, Bartóknak, Rippl-Rónainak, Csontvárynak, Giacomettinak, Bergmannak, Kieslowskinak ajánlva.

A 87. Könyvhétre megjelent verskötetet Kovács katáng Ferenc a Vörösmarty téren, a Pont Kiadó 10-es sátrában június 9-13 között dedikálta. ökkf-

Ajánlott versek 3

Az a megtisztelt feladat ért, hogy bemutassam Kovács katáng Ferenc nemrég megjelent Ajánlott versek 3 cím verseskötetét az olvasóinknak. Gondolom, sokan ismerik t, de aki nem, annak csak röviden annyit, hogy 1982 óta él Oslóban, költ, író, m fordító, aki filmez, fest és rajzol és nem utolsó sorban e honlapnak a skeresztapja. Ezenkívül a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjének büszke tulajdonosa, aki évtizedeken át rendületlenül dolgozott a norvég magyar kulturális párbeszéd érdekében. Na de térjünk át a kötetére, ami szerintem a verset kevésbé kedvel k tetszését is elnyeri.

Arra gondoltam, hogy ezúttal nem egy szokványos verselemzést vagy kritikát fogok írni, hanem egyszer en csak leírom azokat az érzelmeket vagy gondolatokat, amiket a kötetben szerepl versek bennem ébresztettek.

A könyvben tizennégy m vész által ihletett fejezet van, két novellafüzér, a többi prózavers.

Az els versciklust Márainak ajánlja a szerz és oly kedvesen ragadja meg Márai id tálló világszemléletét, hogy olvasás közben nem is jut más az eszembe csak az, hogy igen, a világ nem változik és milyen jó, hogy mindnyájunkat összeköt a közös szellemi kultúra.

šNagyapámat Muki nev lova vitte haza a kocsmából
Nagyim s r n magasztalta az eget
legalább a lónak maradt kis esze...
s amikor a vásárló keresztapám
lova mögül elkártyázta a stráfkocsit
Matyi hátán poroszkált haza

Keresztanyu összecsapta puha tenyerét
Jeszusom, be nagy számár üli a lovat...ö

A puha tenyér I mindig nagymamám tenyere jut az eszembe, aki bármennyit is dolgozott egész életében, a tenyere puha és bársonyos maradt. Simogatását még ma is érzem az arcomon, ha rá gondolok.

A második versciklus Hamsunnek szól. Komoly és méltóság-teljes, legalább is én így képzelem el. Hamsun vonatozik és kocsmázik, máskor meg kényelmesen szemléli a körülötte zajló életet. Irigylésre méltóan ráér. Ez a versciklus a régi polgári életet, valamint a kávéházak hangulatát idézi.

šBáméskodunk az ablakon át
nézzük az idegen világ
színes, zajos forgatagát
Hol lehet szállása e tömegnek?
Mint madarak a tengerparti
sziklafal apró repedéseiben
emeletes skatulyákban szorongnak?ö

A Rippl-Rónainak és Csontvárynak ajánlott részek újra és újra elem varázsolják a jól ismert képeket, de mintha kicsit bens - ségesebb kapcsolat alakulna ki azokkal a sorokat olvasva.

šLugas lombkoronán át
ezer fény kora délutáni nap
krómsárga, cinóbervörös
okker, kobalt, palackzöld
Rippl-Rónai kedvenc színeiö

šLáss csodát! Csontváry is éjjeli bagoly
megfestette a partközében éjjel halászók
alig látható mozdulatait. Csak a sötétben
látók képesek erre vagy valami
Camera obscura...ö

Faulkner az amerikai irodalom egyik meghatározó alakja. Megidézése, a Déli államok és a magyar Alföld közé vont párhuzam megbabonázó. Csak nehezen tudok elszakadni attól az emlékképt l, amiben tizenévesen, a nyári szünetben falom az amerikai irodalmat, közte Faulkner A hang és a tébolyát.

šKésik valahol a zsákos ember
a vizet sem hozták
A Tisza áradása felforgatta a napot
partjára cs dült minden ember
ha estig nem végeznek
elviszi a terméstö

Bergmanról és Ibsenr l nekem mindig a pszichoanalízis jut eszembe. Igen intellektuális, önelemz és valami hidegség lengi körül ket.

š Az öltöz kben, a zegzugos folyosókon
pusmogtak, sutyorogtak róla
de a láthatatlan szavak sosem izgatták
csak a fürkész, zaklató szempárok...ö

š Mária egy zenedoboz dallam-b vkörében áll
babaház, apró bútorok, emberfigurák
a vörös szobán a húsz éve halott Anya
portréja rködik, emléke mindent beleng...ö

Bartók zenéje felcsendül fülemben, miközben e fejezet sorait

olvasom és eszembe jut az általános iskolai zenetanárné, aki csak népdalokat tanított nekünk és bőszen ismételtette, hogy csak tiszta forrásból.

Amint a Csajkovskij idéző részhez érek, már elfelejtem a magyar népzene és légiiesen mozgó hattyúlányok táncát látom magam előtt.

A Giacometti által ihletet soroknál eszembe jutnak a pálcikaemberek, amik mintha egy kovácmester m helyéből származnának és valaki, hogy egy csepp fém se vesszen el, emberkéket varázsolt el.

~Nagyapám minden szöveget, fémet akár az utcán is felszedett zsebre vágta, jól jöhet még... otthon a fészer alatt egy rozsdás sándarabon egyengette, kalapálta, majd többrekeszes ládikájában gondosan elrendezte mind: Giacometti gombost fej szobraitó

Krúdy, Kosztolányi, Sipkay Barna színesítik még a kötetet, mindannyi oly kedves a szívemnek. Értékes gondolatokkal járultak hozzá éleltszemléletemhez.

Az ember legjobb barátja a könyv, mondogattam tizenéves könyvmolyként és ezt továbbra is így gondolom.

Beszámolóm végére a kötet számomra leginkább kedvenc szereplőjét Kieslowskit választottam, akinek minden egyes művében, minden egyes képében és filmkockájában lélek van, egy csakis rá jellemző módon.

~Semléke lassan elszáll néhány galamb alakban feltűnik bekopog az ablakon ekkor el vesszük a filmjeit újranézzük sorra felfedezünk benne valami biblikus lírait Talán nem jár úgy mint Godard, a francia új hullám ikon-rendezőjének üzenete ködbe vész a kort, a történelmet nem ismer ifjak előtt

Kedves olvasó! Röviden ennyit szerettem volna mondani a kötetről, amit bátran ajánlok elolvasásra. Bízom benne, hogy mindenki megtalálja a neki leginkább tetsző fejezetet. Márai lesújtó véleménye ellenére is, miszerint az idézet valaki más háta mögé bújnak, szeretném egy tőle származó idézettel zárni kis bemutatómat.

~Nem elég olvasni. Újraolvasni - az összes tanácsadó szerint - fontosabb. S nem csak a könyvet kell újraolvasni, melynek emléke halványodik, vagy melyet első olvasásra nem értettünk meg tökéletesen: a mondatot is újra kell olvasni, a főnevet, igét és jelzőt is, mely végzetesen meghatározza a könyvben valamit. Mít akar egy könyv? Megértetni magát. De az ilyesmi lassan megy, majdnem olyan lassan és bonyolultan, mint az életben.

Nagy Melinda

Oslo, 2016. Augusztus 20.

Pető Tünde

Barátomnak

Nyitott könyvek,
két hasonló lélek,
szalmaláng villan,
elfelejtett ének.
Észak tündérei,
Manók bűvös tánca
Két kiváló vívó,
szeretet- csatája.
Ördög vigyen el,
hiú Félistenem,
Mindent tudsz rólam
S én rólad- mindent!

Múzsámnak

Az én múzsám nem tudja mit akar,

Meséli. jószívű kisgyerek volt,
szelíd, mindig jót akart.
Az én ihletem ne tegyen semmit,
Létezése nekem többet jelent,
Mint egy könyvtárnyi bölcsélet.
Ne magyarázzuk a tegnappal a márt,
Bármi volt mindegy, s mi lesz, egy talány.

Ne hazudj és ne rettegj hát,
így falakat bonthat ékes muzsikád.

A hørsholmi kert

Így képzeltem a Paradicsomot,
Nem, nem olyan, mint a könyvekben,
Cseppnyi tó, vad völgyben.
Ágait, mint csontváz karjait tárja
A tó partjának kopár fa.
Pompás és csábító,
lassú elmúlást kínál.
Készen állok itt maradni,
de nem tehetem, minden napra
mint az orosz rulettben, betegem,
kell feltennem az életem.
Pedig, ha tehetném, hallá változnék
A tóban és elúsznék boldogan.
Hol vagy?- kereslek. Érzem,
erőmet szívja tekinteted.
Nap vagyok, amely éltet.
Nincs menekvés, lassan meghalok.
hørsholmi* kert, kérlek, takarj be.

**A Koppenhága vonzaskörébe tartozó közeli Hørsholm arborétuma kiváló kirándulóhely. Busszal, vagy autóval könnyen megközelíthetjük néhány perc alatt a fővárosból. Hørsholm komoly szerepet játszott egy híres dán szerelmi drámában: az örök király (VII. Christian) orvosának, Struenseenek és a királynénak, Caroline Mathildenak szerencsétlenül végződő szerelmi történetében. (olvasd a 14-16 oldalon) A hørsholmi kastélyt a királyi család emiatt bontatták le. A helyén ma néhány melléképület, oszlop és egy szép templom áll.*

A királyné harisnyakötője

Most csak űide a szomszédbaö visz utunk, a Koppenhá-
gához közeli Hørsholmba, amely egy végzetes szerelem szín-
helye is volt egyben. Dánia leghíresebb szerelmi viszonyáról,
amely feldúlta a királyság békéjét a XVIII. században film is
készült, amely a berlini bemutatón szép sikert ért el, az újság-
írók tapssal fogadták. A filmet Nicolaj Arcel rendezte, az
alkotás születésénél nem kisebb tekintély bábáskodott, mint a
híres filmrendez Lars von Trier, tanácsadói min ségben. A
f szerepet a Casino Royale James Bond filmmel befutott igen
jókép Mads Mikkelsen alakítja. A Berlinaren rengeteg kér-
dést tettek fel az újságírók a film alapját képez történetr l
amely kevésbé ismert Európa keleti részén, így tekintsünk
most a film alapját adó történetre egy kicsit a történelem
függvényében.

1766-ban került trónra Dániában VII. Christian. Ezt a kort az
abszolutizmus jellemzi, az uralkodó korlátlanul uralkodik,
miközben a Felvilágosodás egyre több ember gondolkodását
áthatja Európában és sokan eljutnak addig a gondolatig, hogy
minden ember egyenl . Eljut ez a gondolat egy olyan német
emberhez is akiben f leg Rousseau és Voltaire írásai hullnak
termékeny talajra.

A neve Struensee és foglalkozását tekintve orvos, egy olyan
német családban amelynek már több tagja is a dán királyok
orvosa volt. Ezek az orvosok az uralkodók szervi bajait gyó-
gyították, de a Struensee idejében uralkodó VII. Christian-nak
egészen más természet baja volt: ahogyan ment az id , kide-
rült, hogy a fiatal király különösegi, dorbézolásai nem egy
serdül útkeresései: a király, - élet-halál ura - teljesen rült.

Nehéz lenne megmondani ma, hogy milyen jelleg lelki baj-
ban szenvedett az ifjú, de a legtöbben megegyeznek abban,
hogy skizofréniában , amelynek jelei egyre jobban mutatkoz-
tak rajta ahogyan trónra került, mindössze 17 évesen.

Ekkor kijelentette, hogy most egy évig mindenki hagyja is
békén az uralkodással, mert űki akarja magát tombolniö és
utazgatni kíván Európában.

Az Udvar ezt nyugtázta és hogy ne okozzon utazgatásai köz-
ben viselkedésével helyrehozhatatlan károkat az európai kirá-
lyi Udvarokban egy kísér szárnyai alatt, akinek feladata az
volt, hogy titkolja a dolgok állását és eltüntesse a király rüle-
tére utaló esetleges nyomokat- el is indult az ifjú a nagy uta-
zásra.

Ez az utazás volt az amely meghatározta további életét és fel-
dúlta a királyság békéjét, mert ekkor találkozott a német or-
vossal, Struensee-vel, akit hamarosan kineveznek a király
utazó orvosának miután kiderül, hogy Struensee nemcsak ké-
pes kezelni a király dühkitöréseit, de mire Anglia, Franciaor-
szág, Hollandia és Németország meglátogatása után visszatért

vele Dániába, a király már barátjának tekintette és egyre job-
ban köt dött hozzá.

Nem világos, hogy Struensee hogyan és mit gondolt magá-
ban, egyszer karrierista volt-e, vagy felismerve azt a hatal-
mat amit a király felett gyakorolt úgy gondolta, hogy ezt má-
sok javára fordítja és megreformál egy elöregedett intézményt
a Felvilágosodás szellemében. Akárhogyan is állt a dolog, de
az utazás után felolvasóként a király mellett maradt és egyre
nélkülözhetetlenebbé vált számára. Ez alatt az id alatt már
egyre jobban a politikai hatalomra tört és végül a király- az
arisztokrácia legnagyobb megrökönyödéssre-, feloszlatta az
Államtanácsot és egyetlen minisztert nevezett ki, ki mást,
mint legjobb barátját és orvosát, Struensee-t.

Struensee azt ezt követ két évben korlátlan hatalommal fel-
ruházva olyan reformokat vezetett be amelyekel egy korhadó
intézményt a haladás zászlóshajójává tett.

Bevezette a sajtószabadságot, megreformálta a közigazgatást,
elbocsátotta azokat a hivatalnokokat akik nem értettek a mun-
kájukhoz és elrendelte, hogy a hivatalok betöltésénél els dle-
ges szempont a tehetség és hozzáértés legyen a származás
helyett.

Megszüntette a monopóliumokat és engedélyezte az importot.
Megreformálta a szegényházakat, a dologházakat, eltüntette a
törvényi különbséget a házasságból született és a
šörvénytelenö gyerekek között és létrehozott egy alapítványt
ahol a űmegesetö lányok egy kosárban elhelyezhették a nem-
kívánatos szerelemgyerekeket.

Szabályozta, hogy a jobbágyoknak hány napot kell dolgozni-
uk a földesúr földjén, hogy több idejük maradjon a saját föld-
jüket m velni és elutasította a röghöz kötést. Se szeri se szá-
ma az emberközpontú rendeleteinek miközben még arra is
kiterjedt a figyelme, hogy kötelezze a nagyvárosokat arra,
hogy utcáikat számmal lássák el, hogy ez segítse a tájékozó-
dást.

Struensee- modern szemmel nézve- mégsem volt igazán nagy
politikus. Ahogyan egyre nagyobb hatalomra tett szert, sosem
gondolt arra, hogy olyan évszázados érdekekbe vág bele, az
arisztokrácia érdekeibe amely- ha nincsenek barátai és elköte-
lezett hívei- nem maradhat megbosszulatlanul.

Mogorva ember hírében állt. Mivel nem beszélt dánul sem, az
emberek már ezért sem szerették és még azok sem tudták
igazán megkedvelni akiknek érdekében végrehajtott politikai
tetteit. A két éves űuralkodásaö alatt kiadott rendeletei még
nem váltak valósággá, inkább csak papíron léteztek és azok
akiknek az érdekében megszülettek ezek a rendeletek még
nem élvezték a gyümölcsöit.

A hatalomhoz vezet út alatt egyre jobban igazi diktátorrá vált és ekkor bekövetkezett a vég: még a sajtószabadságot is amit vezetett be ellene fordították az ellenségei és el álltak a váddal: Struensee-nek és a királynénak viszonya van. A fővárost elborították a vádaskodó írások, gyalázza a királynét és Struensee-t. Ez volt a vég kezdete.

Most következik majd a történet zaftosabb része. :)

Ez úgy kapcsolódik Hørsholmhoz, hogy az itteni kastélyt azért hanyagolta el és bontatta le végül a királyi család az események után, mert úgy hírlett, hogy ez volt a helyszíne a királyné és Struensee titkos együttléteinek.

Talán azzal kezdeném, hogy kételkedni abban, hogy az említett szerelmi viszony valóban fennállt a királyné és Struensee között szinte eretnokségnek számítana Dániában. A jó nép ragaszkodik ahhoz, hogy Struensee-nek és a királynénak viszonya volt és talán azért ragaszkodik ehhez az állásponthoz, mert a szerelem az utolsó kellék ahhoz, hogy minden együtt legyen egy romantikus történethez amit újra és újra el lehet mesélni=a hatalom, a hatalomség, a harc, a szerelem és a tragédia. Amit az angoloknak a Tudorok, és főleg VIII. Henrik viharos házasságainak története jelenti, azt jelenti a dánoknak Struensee és a királyné románca.

De maradjunk a tényeknél: a külföldi források, elsősorban a német és angol források egészen másképpen látják azt a viszonyt ami összekötötte a királynét és Struenseet. Az angolok egyenesen az üldözött ártatlanságot látják a királynében, de erre meg is van minden okuk, hiszen a királyné, Caroline Mathilde a walesi herceg lánya, III. György angol király testvére volt.

Mivel édesapja még a kislány születése előtt meghalt és édesanyja visszavonult az Udvarból, Caroline Mathilde nem igazán ismerte az udvari élet intrikáit és buktatóit amikor 15 évesen elindult Dániába, hogy ott királyné legyen. A félíg még gyermek leány 16. születésnapján tartották meg az esküvőt a 17 éves királlyal akit már egyre jobban kiütözték öröksége jelei.

Ezzel Caroline Mathilde az ország első asszonya lett, amit minden bizonnyal zokon vett az az asszony aki Caroline Mathilde megjelenéséig betöltötte ezt a pozíciót, nevezetesen a király mostohaanyja, az özvegy Juliane Marie királyné. Juliane azonnal ki is mutatta ellenszenvét az új királynéval szemben amikor elrendelte, hogy csak szerény ünnepséget rendezzenek az esküvőtiszteletére. Juliane ugyanis legalább olyan őszinteségű volt, mint a magyar történelemben ismert Zsófia főhercegné, Ferenc József anyja. Caroline Mathilde viszont nem vette szigorúan az Udvari etikettet, természetesen viselkedett és tapasztalatlan kislányként hamar elszigetelődött az Udvarnál.

Királynéi tekintélye nem volt, annál is inkább, mert mindenki tudta, hogy férje, az ifjú király leginkább bordélyokban, vagy a szeretjével, a szécsizmásó ragadványnevet Cathrine-nal mulatott az időt.

Caroline Mathilde-t, a fiatalasszonyt a kezdetekben udvarmesterné próbálta megóvni attól, hogy mindent megtudjon a király viselkedéséről, és olyan távol próbálta tartani Caroline-t a királytól, amennyire csak tudta.

, akit elszántan igyekezett megóvni udvarmesternéje a szörnyvalóságától? Természetes és mesterkéletlen fellépése szinte megütöztetést keltett az Udvarban amit azzal tetézt, hogy

nagyon szeretett a szabadban tartózkodni és jó lovasként elnyben részesítette a férfiruhát ha kilovagolt, nem kívánva semmi sleet, vagy uszályt maga után húzni, ha vágózott. Ezzel már önmagában vétett a merev udvari etikett ellen. Németül, franciául és olaszul beszélt és nagyon szép énehangja volt amit énektanulással még csengbbé tett. Szépnek ugyan nem lehetett mondani, és a filmben t alakító gyönyörű színésznél jóval gömbölybb is volt, de tele volt étellel és így joggal mondhatták bájosnak. Külsejére azt lehetne mondani, hogy elég bájos volt ahhoz, hogy magára vonja a nők kritikusként és foglyul ejtse a férfiakét.

Caroline Mathilde nem érezte jól magát az Udvarban és amikor udvarmesternének kénytelen-kelletlen távoznia kellett a környezetéből jószereivel teljesen egyedül maradt.

Struensee átlátva a királyné helyzetét figyelmeztette a királyt, hogy bánjon tisztelettel Caroline-vel és a hatalomhoz vezető útján Caroline természetes szövetségese lett, hiszen az özvegy Juliane királyné körül csoportosultak mindazok akik gyöltek Struenseet, a felkapaszkodott senkit. Juliane-val szemben Struensee a fiatal királynét támogatta és Struensee kivívta a fiatal n számára azt a tiszteletet az Udvarnál ami az ország első asszonyának járt Juliane ellenében.

Caroline Mathilde nyilván nagyon hálás volt azért amit Struensee tett érte, bizalmas viszonyban voltak, de még mindig ott a kérdés: volt-e valójában szerelmi viszonyuk, elhálták-e a dolgot?

Struensee jóval idősebb volt a királynénál és egyre jobban elhízott, külseje igazán nem emlékeztetett a daliás Mads Mikkelsen-ére, aki a filmben őt alakítja és Struensee nem volt hülye: pontosan tudta, hogy milyen kockázatot vállal egy ilyen viszonyal. Ennek ellenére nem lehetetlen, hogy beleszeretett a királynéba és igaz a pletyka, mely szerint közös gyermekük született, egy kislány, akít bár a király sajátjának ismert el, de ennek ellenére, a közhit makacsul Struensee-t jelölte meg apaként. De ha valóban volt szerelmi viszonyuk akkor hol vannak a tanúk? Vannak-e bizonyítékok arra, hogy el is hálták a kétségtelen szimpátiára alapuló érdekszövetséget?

Ezekkel a kérdésekkel a Hørsholmhoz kapcsolódó végzetes szerelmi történet végéhez érkeztünk.

1772. év január 17.-e az év legszerencsétlenebb napja volt Koppenhágában. Erről a napról úgy emlékezik meg emlékirataiban a kor egyik tanúja Benedicte Arnesen-Kall, hogy azoknak a gyerekeknek a születése napját akik ezen a napon születtek, vagy néhány órával előbbre, vagy későbbre tolták a bejegyzésnél, nehogy ezen a szerencsétlen napon kelljen születésnapjukat ünnepelni.

Pedig az ezt megelőző nap estéje a szezon első álarcsbáljával még a vidámság jegyében telt el. A bál résztvevői dominó köpenyben, egy fekete, borsos, csuklyás köpenyben jelentek meg az Udvari Színházban és nyugodtan és boldogan táncolták át az estét. Köztük volt a királyné és Struensee is akiket néhány órával később már rizetbe vettek ellenségeik. Palotaforradalom játszódott le a fővárosban, az elégedetlen tisztek, akik állásukat veszítették amikor Struensee felozlatta a királyi gárdát engedelmessékedtek a parancsnak amely utasítást adott Struensee elfogására, bár a parancs nem viselte magán a király kézjegyét.

Ekkor lépett akcióba az elszánt Juliane királyné és fiával, a király féltestvérével együtt kora reggel ágyában lepték meg a királyt és addig nem távoztak tőle, míg el nem érték, hogy mindent aláírjon amit akartak. Ezzel Struensee és a királyné sorsa megpecsételődött. Struensee a király támogatása nélkül senki és semmi volt, hatalmának buborékja szétpattant és ott állt kiszolgáltatva ellenségeinek. Az ellenségei pedig sokan voltak. A nép sem szerette, felforgatót láttak benne aki átlépve a rendet egyszer polgár létére olyan magasságokba tört ahol nem volt semmi keresnivalója. Azok, akiket elbocsátott állásukból és félreállított most elégedetten nyugtázták a fejleményeket.

Nem világos, hogy Struenseet megkínózták-e, mert nem maradt fel dokumentum ezzel kapcsolatban, de az eseményeket követő kirakatperben kicsikart vallomása, melyben mindent beismert, erős gyanút hagy bennünk erre vonatkozóan. A királyné élete végéig meg volt győződve arról, hogy Struenseet megkínózták. Struensee aláírása mindenesetre a börtönapok alatt arra a kézjegyére emlékeztet amivel akkor látott el dokumentumokat amikor egy lovasbalesetben eltörte a kezét.

Bár nyilvánvaló, hogy Struenseet első sorban nem a királynéhoz fűződő bizalmas viszonya, hanem a politikai tevékenysége miatt akarták megbüntetni a konzervatívok, de a jó nép elttel kellett játszaniuk, hogy a bírák a jó erkölcs nevében hoznak ítéletet és bizonyítani kellett a házasságtörést is. Nem akadt azonban olyan ember, olyan tanú, aki a saját szemével győződhetett volna meg Caroline Mathilde és Struensee intim együttlétéről. Elvették ekkor a közvetett bizonyítékokat: egy díszes harisnyakötőt amelyet állítólag Struensee-től kapott a királyné ajándékba. (Ez a harisnyakötő máig is látható kiállításokon) Csakhogy Struensee volt annyira bárdolatlan, akiről feltételezhetjük, hogy képes ajándékba adni harisnyakötőt egy férjes asszonynak. Egy szobalány azt vallotta, hogy a királyné ágyánál jén félreérthetetlen nyomok árulkodtak éjszakai együttlétéről. A legparádésabb pedig az a vallomás volt amit mintha egyenesen egy mesekönyvből léptettek volna el: egy szobalány gyanakodott, hogy a királynét valaki meglátogatta éjszaka, ezért lisztel (!) szórta be a folyosót, hogy reggel megnézeze, vannak-e lábnyomok. Na de kérem, ha voltak lábnyomok akkor miért nem állt vele el akkor, miért kellett megvárnia vele amíg Struensee megbukik...

Bennem mégis felmerült a gyanú, hogy talán mégis volt olyan ember aki tanúja lehetett a királyné és Struensee szerelmének, de ez az ember nem tanúskodott a perben, mert ha volt is ilyen ember akkor az a királyi család tagja lehetett. A királyi család ugyanis szentül meg volt győződve arról, hogy a királyné viszonyt folytatott Struensee-vel amit az is bizonyít, hogy nyári kastélyukat amelyet kapcsolatba hoztak Struensee és a királyné intim együttlétéivel soha többet nem látogatták és a kastélyt lebontották.

De miért is kockáztatta volna a királyné és Struensee a rajtakapást? Ha együtt akartak lenni akkor erre adódott számtalan alkalmuk amikor együtt kilovagoltak, miért is kellett volna a szemfüles szolgák, Juliane királyné kémeinek személtetenniük.

De maradjunk a pernél: ahogyan kicsikarták Struensee-ből a vallomást, elvették a fogságban tartott királynét, aki tanácsadó nélkül nézett farkasszemet a vallatóival. Lobogtatták el tőle a papírt, Struensee már mindent beismert, ismerjen be is mindent. Caroline Mathilde szörny helyzetbe került, ekkora kiskisfiát már elvették tőle, csak a kislánya volt még mellette.

Mindent tagadott, de ekkor meglebegtették el tte azt a szörny lehet séget, hogy amennyiben amit mond nem egyezik azzal amit Struensee vallott, vagyis Struensee hazudik és a királyné mond igazat, vagyis nem volt viszonyuk akkor kíváncsisággal csikarják majd ki Struensee-ből a igazságot. Caroline Mathilde menteni akarta Struensee-t és mindent aláírt. Aztán rájött, hogy csapdába csalták és visszavonta a vallomását.

Végül megszületett az ítélet: Struensee-t és barátját, Enevold Brandt-ot halálra ítélték felségsértésért. Struensee-t azért, mert kisajátította magának a király hatalmát és ezzel megsértette az ország alaptörvényét, a Kongelov-t amely minden hatalmat a király kezébe helyezte aki csak Istennek felel s tetteiért. (Megjegyzendő, hogy a dán Kongelov az egyetlen európai alkotmány amely lefekteti az abszolutizmus alapelveit). A dolog pikantériája csak az, hogy a Kongelov nem rendelkezik olyan esetre amikor a király mentálisan beteg és alkalmatlan az uralkodásra. Enevold Brandt grófot, egy régi arisztokrata család sarját ez alapján nehezebb volt elítélni, mint Struensee-t. A felségsértést végül azzal húzzák rá, hogy Brandt egyszer egy játékos dulakodás közben, megharapta a király ujját....

Enevold Brandt gróf az utolsó percig reménykedett abban, hogy befolyásos családja el tudja majd intézni, hogy az ítéletet, amely f vesztésre szól, ne hajtsák végre. Édesanyjának azt írta a börtönből, hogy édesanyja, (egy olyan emberre, mint) csak nem haragudhat sokáig. Nem gondolta volna, hogy édesanyjának nem lesz már alkalma neki megbocsátania.

A kegyetlen ítéletet a nép üdvére és okulására végrehajtották Struensee-n és Brandt-on. A város 70 ezres lakosságából 30 ezren voltak kíváncsiak az eseményre. Struensee-vel nem bírt a bakó elszörre, csak harmadszorra mutathatta be a fejét a tömegnek. Testét feldarabolták és fejével együtt közszemlére tették: Európa pedig elszörnyedt ezen a barbár kivegzésen. Enevold Brandt gróf címerét összetörték. Ez történt a karrierje alatt gróffá avaszt Struensee címerével is. Struensee ugyanis, aki a nép emberének tartotta magát, karrierje csúcsán elfogadta a grófi címet amit a király ajándékozott neki.

De mi történt a királynéval? A választ t alá hozták ugyan a bírúk és elvették t le a gyermekeit is, de hirtelen akadályba ütközött a bosszúszomjas Udvar élén Juliane királynéval, olyan akadályba amely gyorsan és hatékonyan oltotta el a bosszúvágyukat. Ezt az akadályt úgy hívták, hogy III. György angol király, a királyné szeretett bátyja, aki Caroline Mathilde életében egyben az apát is jelentette, mert Caroline volt a legkisebb családjában a kilenc gyermek közül. Imádott bátyja pedig nem késlekedett válasz nélkül hagyni azt a levelet amelyben a királyné leírja kétségbeesett helyzetét és úgy ír alá, hogy " szerencsétlen hügod ".

III. György ekkor gyorsan leh ti a VIII. Henrik-vel példázódó koppenhágai Udvar, készenlétbe helyezteteti az angol flottát és kijelenti, hogy ha a testvéréhez csak egyetlen hajó szála is meggörbül, akkor a földig ágyúztatja egész Koppenhágát. Nos, ez hatott!

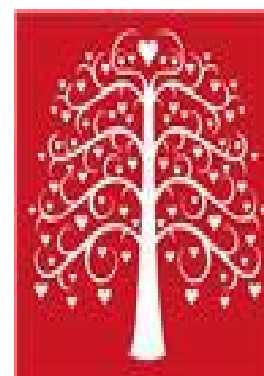
A királyné végül egy angol hajón elhagyhatta Dániát és korai haláláig német földön élt. Gyermekeit soha többé nem láthatta viszont. Mindössze 24 éves volt amikor meghalt egy lázas betegségben, minden bizonnyal skarlátban és ezért azok a kétségbeesett tervek amik arra irányultak volna, hogy visszatérjen és a fia nevében régensként átvegye a hatalmat, halálával értelmüket veszítették.

Struensee halálával pedig maga a régi, évszázados rend állt vissza. A királyt további uralkodása alatt befolyásuk alatt tartották azok akik ezért Struensee-t elítélték. Nekik ugyanis nem azzal volt bajuk, hogy a királynak kegyencei voltak, vagy, hogy befolyásolható volt. Számukra az volt minden baj oka, hogy olyan ember befolyásolta a király döntéseit akit erre nem jogosított fel a származása. Ha közülük való tette ugyanezt, az más megítélés alá esett.

De Struensee reformjait, rendeleteit szépen sorban, az elkövetkez 50-100 évben bevezették. Struensee ugyanis nem az egyetlen ember volt aki változásokat szeretett volna és annak az arisztokráciának a sorában amely olyan kegyetlenül elbánt Struensee-vel támogatókat is találhatott volna, ha kinyújtja feléjük a kezét. De Struensee vakon bízott abban, hogy nincs senkire szüksége ahhoz, hogy mindent elérjen amit akar és itt követte el a végzetes hibát. Diktátor lett bel le és közben elfelejtkezett arról, hogy hatalmát csak szerencse folytán, egy rülettől kapta aki ezt bármikor visszaveheti t le. De mi a király végszava ebben a történetben?

Nem sok írás maradt ránk a királytól, de szívesen rajzolt és egyik rajza alá azt írta, hogy nem kívánta Struensee és Brandt halálát, de Juliane és fia ragaszkodtak hozzá....

Ezzel ér véget a történet=egy rendkívüli ember története és egy olyan szerelem története amely megváltoztatott egy egész országot.

ÚJ KÖNYVEK

GAÁL ZOLTÁN: ELFELEJTETT ZÁSZLÓ

El szó

Ismerkedés önmagammal

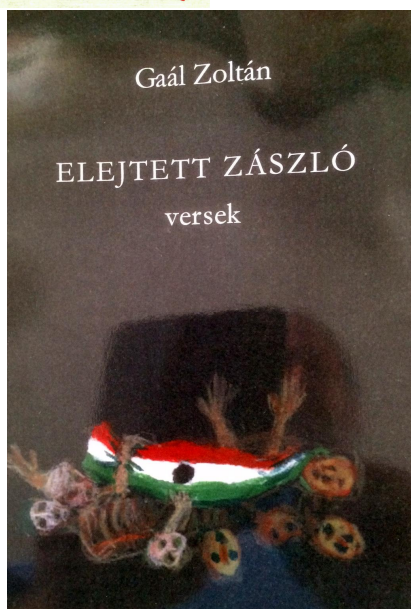
Önmagunkkal megismerkedni bizony nem könnyű dolog. Akarva-akaratlan halogatjuk a találkozást. Azt hiszem, hogy közeleg a pillanat, mikor belebotlok önmagamba. Ez nem az én érdemem. Segítettek azok a családtagok, barátok és ismerősök, akik kritikus szemmel figyelték, hogy mit mondanak és szembe, nyíltan, megmondták a véleményüket, még akkor is, ha az számomra nem volt hízelgés. Mint sokan mások, én is érzékenykedtem, de az évek során felfedeztem, hogy az a kép, melyet magamról alkotok, ha olykor módosítom is, mégis gyakran hibás. Remélem, hogy idővel fejletem figyelmesebb és tanulékonyabb vagyok, mint korábban, és a találkozást nem szalasztom el.

Szólnom kell arról is, hogy miből leszek a cserebogár. Mondókámat rövidre fogom, mert nem regényt, hanem elszókat írok. Apám mozdonyvezető volt, életvidám, társasági ember. Remekül szájharmonikázott és szépen énekelt. Anyám, aszkétikus hajlamú diplomás varróné, falta a könyveket. Olvasni hamar megtanultam. Nem tudom, kiskoromban kitől, hogy van zenei tehetségem. 1940-ben Brassóból, szülővárosomból, Debrecenbe telepedtünk át. Katolikus elemi iskolába jártam. Apám mérnököt akart faragni belőlem, de belátta, hogy a technika nem érdekelt. A második világháború vége felé, honnan-honnan nem, elkerített egy hangszert és tudatta velem: eljött az ideje annak, hogy hegedülni tanuljak. Döntését megkérdjeleznem nem volt tanácsos.

A háború után a debreceni piarista iskolába jártam. A kultúra ott jelentős szerepet játszott a nevelésben. Volt kórus, népi tánc-, színjátszó- és bábszínházcsoporthoz, valamint zeneoktatás. Zongorázni kezdtem. Ha jól emlékszem, megnyertem egy szavalóversenyt Sinka István *Anyám balladáit táncol* c. versének tolmácsolásával. Egyszer barátommal, Pöstyényi Andrásal baktattam egyik poros debreceni utcán. Hirtelen megtorpant és kibökte: *Űz iskola egyszerre két dolgot tesz velünk: okít és butít minket. Ű Aranyköpése érvényben maradt azután is, hogy az iskolát államosították. A paptanárok eltűntek s velük a kulturális tevékenység jelentős része. Hegedűtanárom, Szendy Tihamér hegedűm vészmentorommá, majd atyai barátommá vált. Együtt muzsikáltunk, magánkönyvtárából ritka és tiltott műveket is kölcsönözhettem, s amikor idős lettem, esténként még pálinkával is megkínált. Bemutatott barátjának, Tamkó Sirató Károlynak, akinek a magyar lírai modernizmus egyik magyarországi úttörőjeként tartanak számon.*

Tihamér eladási darabokat komponált növendékeinek, de verseket és mesejátékokat is írt. Közelségében megértettem, hogy az alkotómunka nem valami ördögösség, hanem normális emberi cselekvés.

Tízennégy éves koromban, kevéssel anyám halála után, saját kezembe vettem sorsom irányítását. Apám szó nélkül útnak eresztett, ami meglepő, mert rettenetesen féltett engem. Ösztálytársammal és barátommal, Erkel Tiborral, Budapestre utaztam felvételizni. Az Állami Zenei Gimnázium növendékei lettünk. Az iskola fantasztikus lehetett volna, ha a tanárok

azt csinálhatták volna, amihez értettek. Sajnos, nem tehetők. A nyugat-európai nyelvek oktatása például egyik napról a másikra megszűnt. Egy Cambridge-ben képzett tanárunk magyartanítót, s beszédébe minduntalan angol kötszavak csúsztak. Nem csoda, mert szabadidejében privát növendékeknek tanította az angol nyelvet. Egy másik tanárunk, aki Párizsban tanult, a francia nyelv helyett orosz történetet tanított. Az orosz nyelv kötelező volt. Nyelvtanárunk sajnos

nem tudott sem oroszul, sem magyarul, valószínűleg nem volt tanári képesítése. A szovjet hadsereg tolmácsként sodródott Kárpát-Ukrajnából Budapestre, állását politikai érdemeinek jutalmaként kapta. Az eredmény aztán az lett, hogy egyetlen idegen nyelvet sem tanultunk meg, ami bizony roppant kár. Két tanárom, jó néhány ismerősöm, és a fővárosban élő rokonságom támogatott. Gyakran meghívtak ebédre, vacsorára. Megszerettem egy lányt, aki viszonzta érzelmeimet.

Első má is elfogadhatónak tartottam a 1952-ben írtam. Kedvesemmel, aki jól ismerte Weöres Sándort és feleségét, Károlyi Amyt, meglátogattuk a költő házaspárt otthonában. Döntésem volt, két nagyszerű, szellemi függetlenségét megőrző, önálló gondolkodásra képes költővel egy asztalnál ülve, közös társaságban beszélgem, elbeszélgetni.

1953-ban érettségiztem. Összeállítottam egy kis kötetet, és stencil gépen sokszorosítva, szétszórtam barátaim és ismerősök között. Ha valaki, akkor feljelent, valószínűleg börtönbe kerülök. Néhány évvel ezelőtt meglátogattam Földes Imre zene-történezt budapesti lakásán. Nagyon meglepett, mikor egy könyvespolcra minden keresgélés nélkül, elszedte elsárgult kis füzetem. Imrével a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zene-szerzés szakának növendékeként találkoztam először. Közös barátunk, a ma Bécsben lakó Erdő Iván hozott össze minket. Akkor ismerkedtem meg a nálam két évvel időssebb, ma Salzburgban élő, Horváth Józseffel is. Iván és József már kész zeneszerzők voltak tekinthető, mikor első próbálkozásaimmal jelentkeztem. Hihetetlen módon kiálltak mellettem. Nagyon sokat tanultam tőlük. Mit tanultam első tanáromtól, Szabó Ferenc-től? Politikai csapdába szorult=szabadulni nem tudott. Így élni nem lehet. Mit tanultam második tanáromtól, Szervánszky Endrétől? Két mondását nem felejttem: *ŰFiúk, csapjanak be mindenkit, engem is, de önmagukat ne csapják be! Ű És: ŰMikor komponálnak, gondoljanak a nőre, aki éppen találkára készül. Legyenek ugyanolyan gondosak, mint a tükrök, mikor a tükör el tükrözve állva szépítgeti magát.*

1955-56-ban megjelent néhány versem az Új Hang és az Alföld című folyóiratban.

Aztán jött a halálugrás. Huszonkét éves voltam. *ŰGaál, maga menjen el innen. Magának nem terem fűt ebben az országban.* Űmondta Szervánszky Endre, amikor már nyilvánvaló volt, hogy a forradalmat a szovjet csapatok hamarosan vérbe fojtják. Tanácsát megfogadtam. 1956. december 12-én érkeztem Svédországba. Mielőtt elindultam, többen figyelmeztettek, ha nincsenek külföldi kapcsolataim, inkább maradjak otthon, mert külföldön nehéz boldogulni. Nem hallgattam rájuk. Kapcsolataim nem voltak, de idővel mégis sikerült megtalálnom helyem a

svéd társadalomban. Egy magyar lány, Ágnes, követett az emigrációba. Együtt léptük át a határt. Hamarosan össze is házasodtunk. Anyagi helyzetünk sohasem volt rózsásnak mondható, de t r het volt. A stockholmi Királyi Zenem vészeti F - iskolán jó nev tanárok irányították tanulmányainkat. Feleségem szorgalmasan zongorázott, én komponáltam. Ligeti György ösztöndíjhoz juttatott, így ellátogathattam a németországi Darmstadtba. Ez a városka volt pár évtizeden át az avantgárd-zene Mekkája. A remélt pozitív hatás elmaradt. Zeneszerz i bemutatkozásom sikeres volt, de ez sem tett boldoggá. Megbénultam és elnémultam. A versírást 1957- ben abbahagytam. 1960-ban kislányunk született. Be kell vallanom, nem voltam példás férj és apa.

Feleségemmel való viszonyom megromlott. Elváltunk. Ágnes már nincs közöttünk.1972-ben találkoztam Agnetával. 1975-ben összeköltöztünk és néhány évvel kés bb összeházasodtunk. Ma is együtt vagyunk. Közös er vel kialakítottunk egy életformát, mely mindkett nknek nagy örömet szerez és lehet vé teszi további fejl désünket. Lányom, Katalin, feln tt. Ritkán találkozunk. Egy alkalommal tudatta velem, hogy apára van szük-sége, s ezzel a kijelentésével meghódított. Férjhez ment, s van két unokám. 1999-ben nyugdíjaztak. Szabad ember lettem. A merevgörccs már korábban felengedett. 1966-ban kezdtem svédül írni. A századforduló után ismét kapcsolatba kerültem régi barátaimmal és feléledtek a tetszhalott szavak. Újabb verseim két nyelven írom egyidej leg, párhuzamosan. Svédországban új barátokat szereztem. Mindnyájukat felsorolni nem tudom. Megnevezek hat zeneszerz t: Johanson Sven-Eric, Kovar Vladimir már nem élnek=Käck Max, Forsman Mikael, Hedelin Anders, Ungváry Tamás barátsága éltet . Meg kell említenem Kassius Gabriellát, aki magas kora ellenére szakadatlanul ügyködik és egyik svéd nyelven írott versemet becsempészte egy tankönyvbe. A már eltávozott Adler Péterr l, Gunnar Sältinről és Kundler Miklósról sem feledkezhetem meg. Péter építész volt, megalkudni nem tudott, pályája derékba tört. Gunnar révén bepillantottam a finnországi svéd kisebbség gondolatvilágába. Miklóssal huzamosabb ideig együttm ködtem, s szövegére két zenés színpadi m vet komponáltam. Jan Lööf gyermekkönyveket ír és rajzol. Ha kedve kerekedik, próbál helyet biztosítani nekem a történelemben.

Mókás képein felbukkanok hol Churchill és Sztálin, hol nagy filozófusok, mint Russel, Popper és Wittgenstein, hol pedig Igor Stravinsky társaságában. Jan svédnek született, én magyar-nak. Nem akadály. Egy húron pendülünk.

Hegel tanait Marx talpra állította. Mikor Marx eszméit átvittük a gyakorlatba, fejre állt a társadalom. Nagyon kell vigyázni! Az anyaméhbe se lehet visszabújni, hiába er lködünk. Az élet találékony, és minduntalan új meglepetésekkel kedveskedik nekünk. Éljük a mi id nkben!

Ki írja a fenti szavakat? Ha ifjúkorom kedvenc költ je, Ady Andre szellemében próbálom, szimbólummal, jellemezni magam, a Kelj-Fel-János lenne a legtalálób, mert sokszor lenyomtak, ám, ha fel nem is pattantam, el bb utóbb feltápáskodtam.

Ungváry Tamásnak, aki azon kevesek közé tartozik, akik ismerték néhány versem, megköszönöm, hogy felhívta rám Tar Károlynak, az Ághegy folyóirat alapítójának és szerkeszt jének figyelmét. Köszönet illeti Tar Károlyt azért, hogy az Ághegy lapjain helyet adott írásaimnak. Domokos Kinga els feleségem Budapesten él régi kollégája és halálig barátja. Odaadó támogatása nélkül ez a kötet nem került volna az olvasó kezébe.

Gaál Zoltán

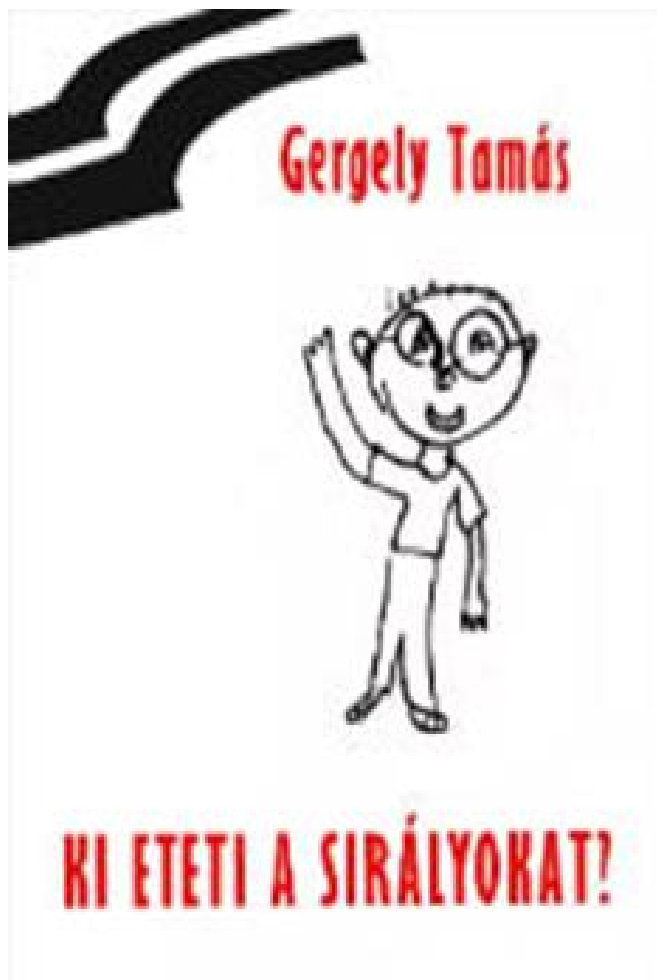
GERGELY TAMÁS: KI ETETI A SIRÁLYOAT?

Azt mondják, ha valaki s r n anekdotázik, az annak a jele, hogy mind er sebb benne a visszatekintési kény-szer. Hiába, az élet telik, az élményzsák is las-san megtelik, jó ha a ben-ne összezsúfolódot-tat feldolgozza az ember. Pontosan nem is tudnám meghatározni: Gergely azért anekdotázik, hogy rögzítse a múlt jelentéssé történéseit, vagy azért, mert ezáltal h maradhat irodalmi kedveséhez, a rövidprózához.

Tény, hogy a *Ki eteti a sirályokat* (99+1 anekdota. Üveghegy Kiadó, 2016) cím legújabb könyve az utóbbi évtizedek szeszélyes, puzzle szer metszete. Olvasmányos és tanulságos. Próza és költészet, mikor hogy hozza a téma, de sose érdektelen. Tanúság rá, hogy így is lehet saját életet elbeszélni, sejtetni, feltérképezni. (Engem, hétpróbás olvasót, kissé a Balogh Edgár-féle *Acéltükör mélye ó Fél száz* igaz történet gy jteményre emlékeztet=publicisztika professzorunk azért folyamodhatott e m fajhoz, mert csak így tudta elmondani, azokban az id kben, a közelmúlthoz kö t d élményeinek tanulságait.)

Gergely Tamás anekdotái inkább amolyan t le megszó-kott és elvárt fél ó és egyper-esek. Néhány címet ideírok, kedvcsinálónak: Teréz anya intelmei, Borotva a kocsi-ban, Mátyás király Stockholmban, Aloé könnyecseppi De ab-bahagyom, mert különben nem tudnék leállni!

Cseke Gábor

Bevezető Gaál Zoltán Elejtett zászló című kötetéhez

Ismerkedés a kötet szerzőjével.

Bemutatni egy író, úgy, hogy figyelmen kívül hagyjuk a korszakot, melyben tevékenykedik, és a tényeket, melyek az adott id szak társadalmi viszonyait meghatározzák, nem lehet.

A huszadik század második évtizedében az els világháború véget vetett az Osztrák-magyar Monarchia békés aranykorának. A trianoni békeszerző és a monarchiát és ennek szerves részét, a történelmi Magyarországot darabokra szaggatta. A híres-hírhedt bécsi döntések, melyek a Trianonban más országokhoz csatolt országrészek hovatartozásáról döntöttek, és a második világháború, valamint 1945, az ország szovjet megszállása, majd az 1948-ban kezdődő kommunista diktatúra megszabta viszonyok közt kellett egy m vészeti tanulmányokat folytató fiatalembernek felni és élni. Végül az 1956-os forradalom és szabadságharc, az azt követő, szerzőnk által halálugrásnak nevezett kényszer emigráció a több ezer kilométerre fekvő, számára teljesen ismeretlen, minden kapcsolat és támogatás nélküli Svédországba, döntően befolyásolta további életét.

A felsorolt események közül egy-kettő is elég lehetett volna ahhoz, hogy már induláskor lehetetlenné tegyen egy m vészit pályát. Hogy mégsem így történt, azon múltott, hogy Gaál Zoltán erős személyiség, két m vészit képességgel (zene, irodalom) rendelkező ember, és a nehézségek még inkább erősítették a m vészitekhez való kapcsolatát.

Édesapja, Gaál István (Budapest, 1901 ó Debrecen, 1984) 1920 tavaszán elindult, hogy meglátogassa apját a távoli Dics szentmártonban. Erdélybe ment de beköszönt a trianoni béke // Váratlanul Romániában találta magát és ott rekedt. Hamarosan megtanult románul, mozdonyvezet lett és megnősült. Édesanyja: Varró Róza (Brassó, 1905 ó Debrecen, 1948) diplomás varrón volt. Szülei Brassóban házasodtak össze, ott született Zoltán 1934. február 21-én.

Úgy emlékszik, 1938-39 körül román óvodába járt. Dicsérték, milyen szépen beszél románul. Ma is sajnálja, hogy elfelejtette azt a nyelvet.

1940 augusztusában, a második bécsi döntés során, a Székelyföld egy részét visszacsatolták Magyarországhoz. Mivel Brassó román kézen maradt, apja úgy döntött, hogy repatriál, a családi házukat, legtöbb értéküket hátrahagyva, Debrecenbe költöztek.

Szerény körülmények közt éltek. Ez azonban nem volt akadály annak, hogy az elszőr a katolikus elemi iskolába, majd a piarista gimnáziumba járó fiút édesapja hegedülni taníttassa. Első hangszeres tanára, a hegedűm vész, amatőrzeneszerző-író Szendy Tihamér jelentős hatással volt növendékére. Házi könyvtárából ellátta olvasnivalóval, megismertette Tamkó Sírátó Károly költővel, saját kis eladási darabjain és mesejátékain keresztül pedig az alkotó m vészetet is természetes közelségbe hozta. A piarista gimnázium paptá-

nárai ó a köztük dolgozó scivilő kollégákkal együtt ó magas színvonalon tanítottak. Lelkes fiatal osztályfőnöke skatolikus vezérférfítő szeretett volna faragni belőle. Mindezen 1948-ban véget vetett az egyházi iskolák államosítása.

A tizennégy éves fiú ennek, és talán édesanyja korai halálának hatására úgy döntött, saját kezébe veszi sorsa irányítását. Osztálytársával és barátjával, Erkel Tiborral Budapestre utazott, ahol felvételiztek az akkoriban alakult Állami Zenei Gimnáziumba. Mint figyelemreméltó és támogatást érdemlő vidéki gyerekeket fel is vették őket, és egyszeriben az éppen megszilárduló kommunista diktatúrában találták magukat.

Mai történelmi ismeretünk birtokában pontosan tudjuk, hogy a Szovjetunió által megszállt Magyarországon, a szovjet emigrációból 1945-ben hazatért, akkorra mindenható pártfőtitkárrá avanszált Rákosi Mátyásnak és elvtársainak vezetése alatt hogyan alakult át szovjet mintára a kultúra, a m vész és az oktatás. A mezőgazdaság és az ipar sem volt kivétel. A proletárdiktatúrában elsősorban a munkás-paraszt származású gyerekek tanulhattak, a többiek sértelmiségű, és seregéből megkülönböztetett megjelöléssel, még gimnáziumba se mindig nyerhettek felvételt, egyetemre pedig (egyetlen év, 1952 kivételével) szinte egyáltalán nem. Bizonyos kivételt jelentettek a m vészeti gimnáziumok, szakiskolák és főiskolák, ahol kénytelen-kelletlen figyelembe kellett venni a képességeket. Ilyen intézetekbe kerültek a politikailag megbízhatatlan tanárok, köztük a megszüntetett egyházi iskolák elbocsátott tanárai is. A zenei gimnázium, mint Gaál írja kötetében, szavában, sáfantasztikus lehetett volna, ha a tanárok azt csinálhatják, amihez értettek, de ezt természetesen nem teheték. A nyugati nyelvek oktatása a minimumra csökkent, csak a kötelező orosz vezeték be teljes óraszámban. A marxista ideológia áthatotta a történelem, irodalom és a m vészeti tárgyak oktatását is. A skapitalista nyugatról nem szívároghatott be a sdekadens és polgári m vész. A magyar irodalom, képzőm vész és zene jelentős alkotóinak számos m ve tiltólistára került. Bartók Béla Mikrokozmoszának 6 kötetét csak illegálisan lehetett becsempészni az országba. Ilyen körülmények közt folytatta tehát zenei tanulmányait kötetünk szerzője. Verseket írni már érettségi előtt kezdett. Első szerelme, gimnáziumi iskolatársa, aki jól ismerte a Weöres Sándor-Károlyi Amy költő házaspárt, el is vitte hozzájuk látogatóba. A találkozás nagy élmény volt számára.

1953-ban érettségizett, majd a Zenem vészeti F iskola énektanár-karvezető képző tanszakán folytatta zenei tanulmányait. Innen emelte ki Járdányi Pál zeneszerző, népzene-tanára, aki Kodály egyik legjelentősebb tanítványa volt. Járdányi javasolta, hogy felvételizzen zeneszerzésre. Így találkozott Szabó Ferencsel, aki nemcsak a zeneszerzés tanszak vezetője volt, de mint a Szovjetunióból 1945-ben magyirangban hazatért valaki, rettegett és nagyhatalmú kommunista is. Rendkívül tehetséges növendékei hamar felismerték, hogy sem mint zeneszerző, sem mint tanár nem kiemelkedő, de a körülményekhez képest tisztességes ember, aki hatalmával nem él vissza, és inkább segít a növendékeinek, mint árt. A főiskola, mint a többi egyetem is, tele volt pártmunkásokkal, akik a politikai nevelést, a marxizmus-leninizmus oktatását irányították a renitens m vész növendékeknek, és állandóan figyelték a diákság viselkedését. A sok polgári származású fiatal közt Gaál Zoltán, mozdonyvezető édesapjával, munkásszármazásának számított, ezért külön is felfigyeltek rá. A marxizmus órákat ritkán látogatta egy diáktársának, aki javasolta, hogy lépjen be a pártba, azt válaszolta, hogy egy párt, melynek olyan tagjai vannak, mint a Magyar Kommunista Pártnak, bukásra van ítélve. Szókimondó természetének hamar híre ment. Nagyhatalmú tanárával sem bánt kíméletesen. Szabó Feltámadott a tenger c. m vész a bemutató után úgy gratulált, hogy megjegyezte: zeneileg

érdekes, de rossz prozódiajával kerékbe törte a magyar nyelvet.

Szabó Ferencel egyre több konfliktusa támadt. A Zenemvészeti F iskola f titkárn je elintézte, válthasson zeneszerzés tanárt. Így lett az emberségér l és tanár-egyéniségér l ismert Szervánszky Endre növendéke. Egyik f iskolai zeneszerz társa, a jelenleg Salzburgban él Horváth József zongoram -vész, zeneszerz visszaemlékezése szerint, már els kompozíciói is túlmutattak az iskoladarabokon. Ugyanakkor néhány verse is megjelent az Új Hang és az Alföld c. folyóiratban. Úgy látszott, elindul zeneszerz i és költ i pályája, amikor jött a forradalom, és a sshalálugrásö.

Gaál Zoltán ssszámlájánö már a forradalom el tt sok minden összegy lt. A forradalom idején bevásztották a forradalmi bizottsága. Saját kérésére megbízást kapott, hogy Szabó Ferencet védje meg az esetleges számonkérést l. (Volt tanára ellenségesen fogadta, kés bb köszönet helyett zaklatással vádolta.) Szervánszky Endre azt tanácsolta neki, hogy menjen el, mert sít nem n f a számára.ö

Mai ismereteink szerint, a forradalmat követ megtorlás elérhette volna Gaál Zoltánt is. Jó néhány költ t, író t perbe fogtak, börtönbüntetésre ítélték, még halálbüntetéssel is fenyegettek. Vagy többéves szilenciummal büntettek, mint Weörest, vagy Csoóri Sándort. Gaál Zoltán olyan országot keresett, ahol megszabadulhat a diktatúrától, így esett választása a 2. világháborúból is kimaradt, akkor biztonságosan semlegesnek és függetlennek t n Svédországra.

Hamarosan összeházasodott az t emigrációba is követ menasszonyával, majd mindketten a stockholmi Királyi Zeneakadémián folytatták zenei tanulmányaikat= Gaál zeneszerzés, felesége zongora szakon. A sikeres zeneszerz i bemutatkozás Stockholmban nem segített. sMebénultam és elnémultam. A versírást 1957-ben abbahagytamö ó írja a kötet el szavában. Utóbbi azzal volt összefüggésben, hogy tudomására jutott: az emigráns költ k írásait megjelentet folyóiratot az amerikai titkosszolgálat támogatja anyagilag (mint szinte mindent Európában, a Szabad Európa rádiótól a különféle szervezetekig és fesztiválokig). Úgy érezte, hogy megszabadulva az egyik nagyhatalom szorításából, nem állhat be önként a rivalizáló másik nagyhatalom szolgálatába. Így következett a 42 év hallgatás, amit kötetében a P rén maradt lapok cím ciklus jelöl. A mottó Weöres Sándor ismert verséb l. a Le Journal-ból vett idézet: s minden bet nél többet ér / a papír p rén maradt részeö.

Az önkéntes szilenciumról, -- aminek azóta szerencsére vége ö csak maga a szerz tudna beszélni.

A 60 évvel ezel tti, az 1956-os forradalmat és szabadságharcot, az utána következ halálugrás-szer menekülést szinte naplószer en megörökít drámai versek, és a 2000 után írottak önmagukért beszélnek.

A kötet els ciklusa: Üssük a taktust (1952-55). A fiatalság igazi képeivel találkozunk, ahogy a világot érzékeli, önmaga helyét a világban, a lázadást, az els szerelmet. Az irodalmi emlékek olyan biztonsággal irányították, mintha nem kezd költ lenne: a képek, a forma, a nyelv, a ritmus természetes módon adóttak. Id nként népdalszer (Az egyik markomban), hibátlanul ritmikus (Malom), igazi álmodozó (Ének leányról, szi kérés), forradalmi lázadó (Lázadó ének, G ggel húztam a siratókat, Zászlóm) jöv beli bölcsességet sejtet (Ballada). Valami elemi der , szintesség, bátorság és tisztaság sugárzik ebb l a rövid ciklusból.

A kötet második ciklusa: Megölték Ábelt (1956) a forradalom drámai, pontos dátumokkal jelzett krónikája. Az címvers október 21-én született, szinte el revetíti a történeteket. A következő : Csikorgó csillag, s csupa jaj / hamu / vér / rom / halál / ö utolsó két sora: sA holtak némán t r tetemén / elejtett zászló

vagyok én/ö a kötet mottóversének, és címlap-illusztrációjának ihlet je (Borítókép: Orosz János). November 4-én, a szovjet megszállás napján, a fegyverek ellen tiltakozik, A halál hullámhosszán arra emlékezteti mindazokat, akik a forradalmat átérték, hogyan hallgatták a rádióban sa mind lesújtóbb híreketö. November 13. és 23. között Miskolcon és Debrecenben jár, keser en búcsúzik ifjúsága világától, falhoz vágva a borral teli üvegpoharat, de mégis reménykedik, talán ssosem lesz végedö.

Az 1956-57-ben, már svéd földön írt Valakit elvesztettem cím ciklus azonban sötét és reménytelen.

December 12-én érkeztek Svédországba, Talán csak a Kará-csony cím versben próbál valami fényt és reményt lopni az életébe. Nem sok sikerrel, mert s talpam alól kiszaladt a föld / a homlokomra rászakadt az égbolt / ö. A Fénytelen úton s súlyos teherrel ballagunk / hontalanok az ég alatt / szemedben nem ragyog a hold / szememben nem sít ki a nap / ö. Úgy érzi: sK vagyok én / jaj / semmi más / í ..fékezhetetlen zuhanás / ö. A ciklus utolsó verse 1957 májusából való. Ezt követi a kötetben a P rén maradt lapok-ciklus, a valóságban pedig a 42 évig tartó hallgatás.

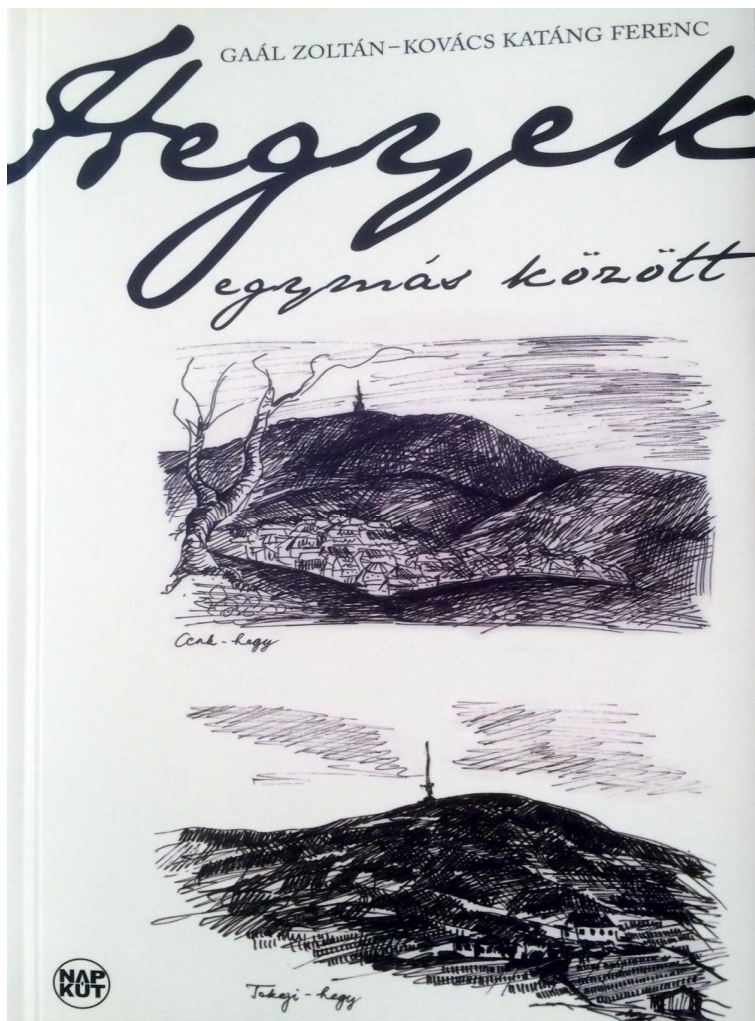
Domokos Kinga

Domokos Kinga

1956 és 1962 közt a Liszt Ferenc Zenemvészeti F iskola (mai nevén: Zenem -vészeti Egyetem) hallgatója voltam. Zongora m vésztanári diplomát kaptam. A társ m vészetek közül leginkább az irodalomhoz, a költészethez vonzódtam. 1983-ban találkoztam az akkor ötvenedik évében járó Marsall László költ vel, akinek addig, a kommunista diktatúra éveiben, el sör 14 év szilencium jutott, azután csak 2 vékony kötetet jelent meg. Életünk következ 30 évét együtt töltöttük. Társként mellette élni, betekintést nyerni az alkotás folyamatába, megismerni ilyen irányban m köd intellektusát, felért egy rangos egyetemi kiképzéssel. Egyedül maradván, a zeneakadémiai oktatástól közel 50 éves tanári tevékenység után visszavonulva, irodalmi hagyatéknak feldolgozásával kezdtem foglalkozni. 2015-ben jelent meg az els kötet, amely 1958 és 2000 közt, addig meg nem jelent m vei egy részét tartalmazta (Széphalom Könyvm hely). 2016-ban tanulmányt közöltem arról a politikai háttérkutatósról, amit az Állambiztonsági Intézet Történeti Levéltárában folytattam, tanulmányozva az 1960-70-es években t és környezetét megfigyel kommunista ügynökök rendelkezésekre álló aktáit. Ezeket a tapasztalatokat felhasználva vállaltam el Gaál Zoltán Elejtett zászló cím kötetéhez a bevezet megírását, életének korai szakaszáról és annak politikai háttérér l, korai verseir l. Még a Zeneakadémiáról ismertem, mint zeneszerz hallgatót, néhány évfolyammal fölöttem járt. Menyasszonya, kés bbi els felesége évfolyamtársam volt. Jó ismer si viszonyunk svédországi emigrációjuk alatt is megmaradt, így a lehet ségekhez képest ismerem a körülményeket, amelyek jelenlegi költészete megismeréséhez és megértéséhez is elvezethetnek

Gaál Zoltán – Kovács katáng Ferenc:

A héten már a harmadik ó nem túl rossz -ó animációs kisfilmet látom a párbeszéd haláláról. Az emberek mobiltelefonjukba bújva lépnek át a másikon, érzéketlenek, élettelenek, megértés nélkül mennek tovább, a billentyűzet kattogásán kívül semmit sem hallani. Megnézzük, egyetértünk, megosztjuk ó interneten. Mobilon. Egy szó nélkül. Tényleg elég disztópikus, a s̀vonaló végén lehet, hogy nincs senki.

Itt van el ttem egy versben írt párbeszédkötet. Illetve kett , mert ez, a Hegyek egymás között már a második. Az el z ben, a Fák egymás között cím kötetben a vadalmafa és a fehér akác beszélgetett, most a Cenk-hegy és a Tokaji-hegy. Nem teszem idé z jelbe. Beszélgetnek. ŐBennükö (ezt igen) két költ , a Svédországban él Gaál Zoltán és a második otthonánál Norvégiát választó Kovács katáng Ferenc. Ezzel vitatkoznának, mármint, hogy költ ként konferáltak be, pedig csak, ahogy olvassuk, mustrálgatják a világdrámát.

Szóval. Beszélgetnek. Nem egymásba f zik a verseket, kikényszeredett végszókba kapaszkodva, hanem valódi párbeszédet folytatnak egymással. Egyikük ír, reflektál, a régmúltra vagy a mindennapokra, aztán útjára engedi a gondolatfolyamot. A másik valahol felveszi, érzékeli-megéri és folytatja. Nem jön könnyen a szó, nem csilingelnek a rímek, nem olyan egyszer ez: Kénytelen-kelletlen nekilátok /

Kezemben toll / írnom kell valamit (GZ) és Hétköznapiok pörgésében / csip-csup dolgok közepette / vers vers vers (KkF). De aztán átlátunk: innen oda, onnan ide, Brassótól és Nyíregyházától a Skandináv-félszigetig. És tovább. Innen jó messze el lehet látni. Családfám szívós gyökerei a Föld skorába nyúlnak vissza. Belgrádtól San Francisco meleg negyedéig nem t nik hosszúnak az út, természetes, hogy utazunk, de nem csak id ben és térben, hanem befelé is: Isten így / isten úgy / ördög ide / ördög oda / Ne rejt zzünk hátunk mög / Próbáljunk szembenézni önmagunkkal (GZ). Néztél már tükörbe? / ... / atomjait tükrözi / gyarló emberi testnek (KkF)

Hegyek egymás között

Gaál Zoltán a távolságtartóbb, a jelenre kívülről, a múltból belülről figyel, ami nem annyira az a 15 év elny, mint inkább az alkat. A szereposztást a sors intézi. Követi, hogy a dolgok miképpen alakultak, de nem avatkozik be. Szemlél, nem bosszankodik, bár hajlandó küzdeni: Felesküdtém / Tellus szabad polgára vagyok / Hiába próbálkoztok velem / Nem öltöm magamra önként a kényszerzubbonyt. Önmaga helyett Haydn-nal csodálkozik rá az idők változására (biztos nagyon meglepő). Tudatosan senkivé válni / egy világrendben / ahol mindenki valaki akar lenni / rém nehéz feladat.

Kovács katáng Ferenczel leginkább ott vagyunk valahol. A szülői házban, a nyíregyházi vagy az oslói utcán, vonaton, színházban, vetítésen, kiállítás megnyitón, egyetemen, a jelenkori európai politika közepe. Oly nagy a világ / nem férni el benne / Vagy hol is vagyunk? Inkább úton. Állomásokon. Haza vagy hazulról / Köztes állapot. Hova látunk? Néztél már önmagadba? / Webkamera-szemmel / agyteker szövevényben / binárisan kódolt jelzőn.

Vagyis ugyanott vagyunk. Van miről beszélni. Van közös talaj, mint a fának és közös föld, mint a hegyeknek (elütöttem, és hegeket írtam, gondolkodtam, benne hagyjam-e). A hazai objektumok, korábban a fák, most a hegyek, egy nyelven beszélnek, közös a jel, a beszédhelyzet, a szituáció, a csatorna. Létrejön valami újfajta, hiánypótló kommunikáció, mobilnak mobil, vékony kis kötetben. Hétköznapi nyelven megszólalni apró kis ügyekről, mégis, vagy éppen, csak és kizárólag ezért, tükröt tartva, nem mindenkinek sikerül így, mint a két szerzőnek. Kérdés, hogy beszállunk-e a társalgásba, van-e közös nyelv és az adásra leszünk-e vevők?

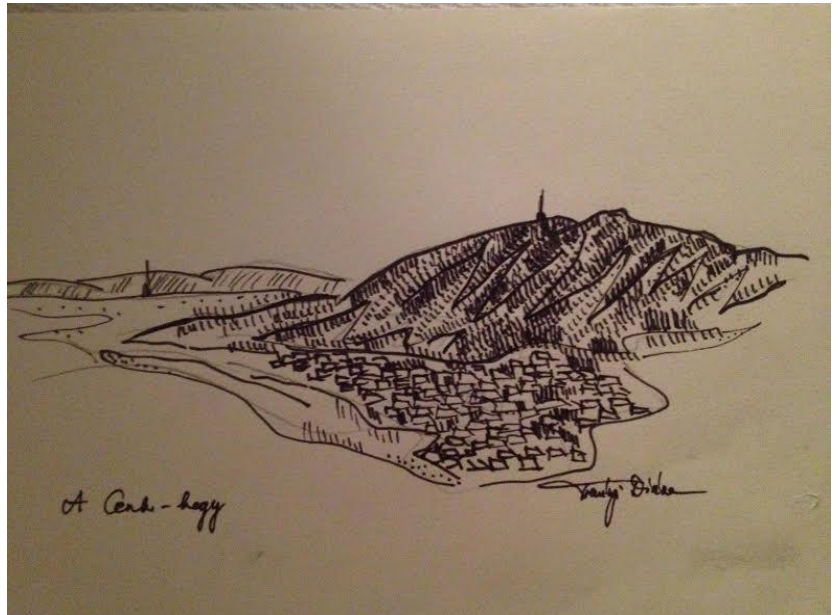
Szeszélyesen hullámzó sorok / szavakkal kódolt üzenetem / netán tán eljut / valamikor / valakihez (GZ)

Válaszd az igaz utat / még ha rögzösb is! / Nos, ez végképp kínai / a desszert nemzedék fiainak (KkF)

Napkút Kiadó, Budapest, 2016.

A kötetben szereplő rajzokat és a borítót Trencsényi Diána készítette.

Bancsik Ágnes

Zeneszerzőink életéből

Maros Miklós

honlapjáról meghallgathatók fontosabb művei és a magyar rádióban elhangzott műsor

Többek között:

All'ungaresca Stockholmból

Deák Csaba és Cristian Marin

Radiofónia Stockholmból

Sten Hanson

Maros Miklós: Drei Galgenlieder

Maros Miklós: Cinguettio

Maros Miklós: A szőrmebunda

Miklós Maros: Pälßen

<http://www.mmaros.com/Radio-Pr--in-hungarian.html>

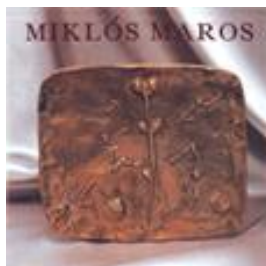

Miklós Maros Portrait
- in hungarian

Maros Éva
- in hungarian

A zeneszerző felesége
Maros Éva operaénekes

Ungváry Tamás

Meghívó egy előadására és legutóbbi koncertjére

Inbjudan ☒ll konsert den 11. November kl. 20.00 på Fylkingen.

Då dagarna börjar bli allt kortare och novembermörkret har lagt sig över Stockholm, är det dags att söka sig till olika begivenheter som vår stad har att erbjuda. Inom ramen av Sound of Stockholm festivalen kommer att uruppföras Tamas Ungvary's nya komposition "Skuggornas viskningar" som är en beställning av SR. Dessutom spelas ett tidigare SR beställningsverk av TU, "Sinus-Coitus" för två piano och fixed media. Medverkande är Mats Persson och tonsättaren.

Innan konserten 18.30 får man lyssna på ett samtal blandat med korta musikcitat från olika LP skivor. Programmet kallas "Gram[m]ofon". Samtalet förs mellan TU och kulturjournalisten Mats Almegård. Enligt hans egen beskrivning I samtalet om det som ligger på skivtallriken får publiken en inblick i artistens liv - och utgångspunkten är att musiken säger mycket om den som valt den. Samtalet publiceras också som en podcast: <http://grammofon.eu>.

Tilajcsik Roland szobrászművész

Beszéljünk a kezdetekről. Hogyan kerültél Svédországba, és hogy élted meg a változást?

Kedvesemmel jöttem 2003-ban. Nekem vissza kellett jönnie a munkája véget, én meg követtem egy fél év múlva. Egyébként nem Skandináviába vágyakoztam, hanem Franciaországba akartam menni, sok más művészhez hasonlóan. A bohém élet, Párizs valamikor az európai képzőművészet központja volt. Jobb helyre kerültem, gondoltam. Nehéz elmondani, hogyan élted meg a változást. Több itt a lehetőség az egyéni kibontakozásra, akár a nyilvános tereken belül, mint otthon. Itt azt csinálnak, amit akarnak. Jól nagyobb a szabadság. Nem is lehet összehasonlítani a két t. Olyan, mint a pokol és mennyország, nem is lehet összemérni. Kinek van kedve emlékművet gyártani a közterekre? Pl. Szt. István szobor a legelterjedtebb, valaki összeszámolta, tízezer biztos van, futószalagon készítik. Kinek van kedve, még egy Szt. István szobor változathoz? Hiányzik a szabadság a köztereken belül. Nagyon kötött. Visszaesett minden

legalább 200 évvel ezelőtől idet. Senki sem kíváncsi a képzőművész egyéniségének a kifejezésére. A köztereket illetően nálunk a művész csak politikai eszköz, Svédországban viszont szabad alkotó ember. Ez van. A köztereket a politikai pártok birtokolják nálunk. Gondolom, ez Svédországban is így volt száz évvel ezelőtől.

Legutóbb 2011-ben olvashattunk rólad a Híradó hasábjain, a göteborgi Nils Åberg Galériában kiállított műveid kapcsán. Úgy tudom, kiállításra készülsz Stockholmban.

Csináltam egy köztéri szobrot Stockholmban, és jelenleg is dolgozom egy másikon, ugyanabban a részben, az új városnegyedben, (Norra Djurgårdstaden). Volt néhány kiállításom Göteborgban, és Stockholmban. Részt vettem az Antik Mässan-on két évvel ezelőtől, az idén pedig a Grand Antikon Lidingöben, ami Stockholm része, a Carl Miles Gård-on.

Hol volt még kiállításaid?

A Nils Åberg galériában volt még egy 2014-ben, Karlstadban 2015 júniusában, a városi Parkban (Stadspark). 2015-től a saját lábom álló művész lettem. Addig másnak is segítettem a munkáiban. Szabadúszó vagyok.

Művészeted ismeri könnyen levonhatják a következtetést, miszerint téma az emberi létezés, az emberek közötti viszony, az ember maga.

Igen, ez így van pontosan. Egyszer, érthető, mint az élet maga.

Ezen belül van valami körvonalazható?

Ez nehéz. Lehet rámutatni arra, hogy mi csak részei vagyunk valaminek, amit mi nem érthetünk, az emberi lét, a bizonytalan kiindulópont a folyamatosan változó világegyetemben. Nincs semmi biztonság semmire, nincs biztos pont. Nem optimistán hangzik, de számomra így van. Filozófiai, vagy vallási szemszögből sem keresem a biztonságot.

A legjobb inspiráció az élet, mondtad egyszer egy interjúban. Mégis voltak példaképeid a kezdetekben?

Festészetet is tanultam, Rembrandtot szerettem. Színeit, meg a fényeit. A régi mestereket, itt sok mindenkire gondoltam. Rubens. Henry Moore formai világa. Rodin, Bourdelle. Picasso festészetét nagyon szerettem. Cézanne, a Nabisták. Az absztrakciót nem tudtam felfogni. Egy idő után azt nézed, hogy mit alkottak és nem azt, hogy ki. Lehetne sorolni. Csak ami megszólít, ide beleértve akár saját magadat is. Nyitottabb leszel több mindenre. Az elején csak a nagy mesterek vonzottak..

Beszéljünk a szimbólumaidról. Univerzális emberi figura, nem tudni, hogy férfi vagy nő a térben, konfrontálódva más figurával, k tömbbel, vagy fallal. Úgy tényleg, hogy a nagy szobrászművészekkel hasonlatosan (pl. Mestrovity), az emberi ideált megszemélyesítő eszmei figura a kiindulópontod.

Így van. Az arányokat nézve, mert a fej hétszer van meg a testben, én is ezeket az arányokat használom. Tipikus európai, vagy klasszikus inkább. Tipikus ember beállítódású, humanista arányrendszer, ahol az ember a gondolat központja, s én ezt az ideált, vagy szimbólumot használom gondolataim kifejezésére. Az ember a pre valóságában, idealizált szimbólum.

Magát az embert is idealizálsz?

Nem, csak univerzális, unisex szimbólumot használok, használom a klasszikus kánont.

Figuráid egyaránt statikusak és mozgásban lévőké. Mi a szerepe az elhúzásnak, időnkénti áthatolásnak, tömeggel való ütközésnek, üres térnek a munkáidban?

A mozgáson belül keresem az

érzést az elgépiesedésről. Próbálok tükrözni a technológiát, sebességet, mozgást. Azt a világot, ami körülvesz bennünket. Ez az alak mintha keveréke lenne a múltnak, vagyis az ember beállítású világnak, és a jelenlegi világnak, a technológiai, materialista világnak. Ezt a szép humanista külsőt eltárgyasítom. Nem beszél, csak egy tárgy. A humanus gondolat eltárgyasított formája. Váza. Nem használható. Nem hordoz érzelmeket, leegyszerűsített szimbólum, mely reprezentál egy gondolatot, végtelen variációkban. Kókakóla üveg, vagy virágváza mindig más helyzetben. Vagy akármi.

Az anyag hasadása is része a művészi formanyelvnek, kifejezésnek, éppen, úgy ahogyan a rusztikus és csiszolt felületek közötti feszültség is.

Az anyagon belüli lehetéseket kihasználom. Amit mondtál, azok az anyag természetes lehetőségei, magának a munkának a folyamata. A kőnek a tulajdonságai, hogy megreped, hasad, szétesik. Az anyagban már ott vannak ezek a lehetőségek, amiket használok a munkámban.

Az idő múlásával lassan kialakul életműved. Mennyire fontos számodra mindez?

Persze, hogy nagyon fontos, de mit mondhatok róla? Jó, hogy volt egy Rembrandt: csodálom a műveit, és remélem, valaki megáll a szobraim előtt egy pillanatra, egy gondolatnyi időre. Legalább kerékpártámasznak jók lesznek álló szobraim. (Nagyot nevet.) Láttam egyszer egy ilyet. Ez a valóság. A gyerekek másznak majd rajta.

Mennyire érdekes benned a kifejezés vágya?

Most már úgy érzem, szobrászként, lehet, hogy a folyamat, az anyaggal való munka a fontos, és hogy abból kifejlés lesz a végén. Az csak plusz, hogy megszólítok velük egy másik embert.

Mi a véleményed mostani környezetedről? Mennyiben érdekes, vagy esetleg gátolja törekvéseidet?

A környezetem érdekes. Emberileg minden megvan ahhoz, hogy szabadon alkossak, és azzal az anyaggal dolgozhatom, amelyet szeretek. Egyértelmű, hogy jól érzem magam itt, jelenleg a Bohuslän-i KKV-ben (Kollektív alkotóműhelyben), ahol dolgozom.

Csikós Tibor

Tor Eystein Øverås

Közelebb*

Soha nem gondoltam, hogy idáig jutok, de néhány héttel ezelőtt, életemben először egy alkohol-terapeutával beszélgetek. Kedvesem parancsolt megálljt. Mit meg nem tesz az ember a házi békesség kedvéért?

Itt ülünk mind a hárman, a neoncsövek alatt, Varsó egyik kis mellékutójának posztkommunista irodahelyiségében, és a terapeuta, aki természetesen már kigyógyult alkoholista, tizenöt éve. Megerőtítést vár tőlünk. Ugye jól néz ki? Ötvenen túl, megszabadulva az alkohol mérgeitől, megkérdezi, hogy miért iszom. Gondolkodom, aztán válaszolok. A tolmácsolja. Nem azért iszom, és soha nem is azért ittam, hogy meneküljek valamitől. Ellenkez leg, mondom nyomatékosan, azért iszom, hogy közelebb kerüljek a dolgokhoz.

Csend lesz. Kifejtem tovább: Azért iszom, hogy közelebb kerüljek a gondolataimhoz, az érzéseimhez, az ötleteimhez, amikkel éppen foglalkozom. Nem azért iszom, hogy megszabaduljak tőlük, azért iszom, hogy kapcsolatba kerüljek velük. A terapeuta, aki már megpróbált leszoktatni néhány mérsékeltséget, megentellett, készül dik, hogy elálljon javasolataival, végül ennyit mond: Szubjektív nézőpont, erőtlen szubjektív.

Most mit ért ezalatt? Megkérdezi, szükségesnek tartom-e az alkoholt az alkotáshoz. Erre, legnagyobb meglepetésemre, határozott nemmel felelek. Egy mosolyt küld felém, mindkét hüvelykujját feltartva. A-nak nem kell tolmácsolnia. Megértem. Aztán mond egy egyszerű dolgot, amiben igazat adok neki: Az ember nem az alkohol miatt alkot, hanem annak ellenére. A hozzáértése 120 zlotymba kerül. Nem megyek vissza. De abba hagyom az ivást. Egy időre.

Miért meséltem el ezt? Azért, mert eldöntöttem, hogy olvasóként és mozilátogatóként írok az életemről, és megígérhetem az olvasóknak, hogy hosszú történet lesz. De az olvasásra és a moziba járásra ugyanaz vonatkozik, mint az ivásra: nem azért olvasok könyveket és nézek filmeket, mert menekülök valami elől. Épp ellenkez leg. Azért nézek filmeket és olvasok könyveket, hogy közeledjek. Az élethez. Magamhoz. A körülöttem lévő emberekhez. Soha nem érdekelt a szórakoztatás. Még meg is vettem a szórakoztatást. Ma magamat vetem meg, mert megvetem a szórakoztatást. Már nem vagyok olyan szigorú. Hollywood, más néven az álomgyár a filmjeiről népszerű. Az amerikai nyugati parton született elképzelés szerint azért forgatják ezeket, hogy kielégítsék a valóság elől menekülő emberek igényét. Ugyanakkor értem, hogy az 1960-as évekbeli brit munkásosztályhoz tartozó férfiak és nők egy hosszú, bányajáratokban vagy sűrűlással eltöltött nap után sokkal inkább egy amerikai musicalt vagy westernt néznek, mint azok közül egyet, amit

honoritársaik, Tony Richardson, Karel Reisz vagy Lindsay Anderson kezdtek el készíteni az életről, az életről: The Loneliness of a Long Distance Runner, Saturday Night and Sunday Morning, This Sporting Life. Igaz, költői filmek, újítók, közel hozzák a brit munkásosztály mindennapjait. De az, hogy a keményen dolgozó britek nem akarják látni ezeket a filmeket a konyhai mosogató filmnek hívja a szakma (kitchen sinc cinema) és számomra ma már teljesen érthető. Ezek a filmek mérföldekkel jobbak, mint azok a regények, amiket a norvég marxista-leninisták írtak az 1970-es években a norvég munkásosztály számára, és amiket a norvég munkásoknak szintén nem volt kedvük elolvasni. Mind a norvég, mind a brit munkásosztály előnyben részesítette az amerikai szórakoztatóipart saját valóságának szembeállításával szemben. Abban a tükörben, amit a norvég regényírók és brit filmes alkotók tartottak eléjük.

Amikor nagyon fiatal voltam, hétéves koromtól és még sokáig, volt egy nagy cipősdobozom. Ebben a dobozban gyűjtöttem az újságból kivágott mozim sorokat. A mozisorokkal teli doboz mellett voltak füzeteim, amikbe rendezett oszlopokban vezettem az Oslóban bemutatott filmek címeit, hogy melyik moziban volt bemutatva, milyen dátummal, meddig mentek, ki rendezte. Bodóben éltem, és kívülről tudtam az ezerkétszáz kilométerre fekvő Oslo mozim sorát. Ha látogatóink jöttek, és valaki megkérdezte, milyen filmek mennek éppen az Eldorádóban, tudtam rá válaszolni, és azt hiszem, az előadások kezdési időpontjára is emlékeztem. Fura gyerek lehettem, de mielőtt ezt leírtam, soha nem gondoltam magamra úgy, hogy fura. Érzékeny voltam.

Filmet akartam csinálni, és számomra magától értetődő módon mérsékeltséget tanulni egyenlő volt azzal, hogy filmeket nézek. Óriási mennyiségben, minden mérsékeltséget, minden kategóriát. A francia újhullám rendezői voltak a példaképeim, főleg François Truffaut, aki a kollégáival együtt úgy tanulta meg a filmkészítést, hogy nyaklól nélkül nézte a filmeket a párizsi Filmintézetben. Mindent láttak. Talán kissé paradox módon, mivel olyan mindenevők voltak és oly kevésbé válogatósak, hogy kifejlesztették a mérsékeltségek ambíciójú auteur-elméletet. Láttak hollywoodi mozifilmeket, és felfedezték, hogy időnként a sematikus ábrázolás mögött is megtalálható egy teremtő kéz. Felfigyeltek Howard Hawks-ra, Alfred Hitchcockra, John Fordra (Lindsay Anderson példaképére).

Számomra a filmhez és az irodalomhoz az út nem az életem, nem a tapasztalás, hanem a film és az irodalom keresztül vezetett. A legerősebb hajtóerő azonban mindvégig az volt, hogy az általam ismert életből és valóságból alkossak irodalmat. Amikor azt mondom, hogy az út a filmhez és az irodalomhoz a film és az irodalom keresztül vezetett, akkor ez azt jelenti, hogy a filmnézés és irodalom-olvasás által elsajátíthattam a megértés módszereit és a mérsékeltségek formáiban megjelenő tapasztalásokat.

talatokat, amiket szereztem és a valóságot, amiben benne éltem. A lényeg az, hogy amíg mások fociztak, engem a film, az irodalom és a m vészet érdekelt. Egyszer en csak érdekelt, ilyen egyszer . Jobban érdekelték a m vészi kifejez dések, amiknek életet adhattam, és jobban érdekelt, hogy befogadjam a m vészi kifejez déseket, amiknek mások adtak életet, mint maga az, hogy éljek. Vagyis nem kevésbé érdekelt az élet maga, mint m vészi kifejez dései, de kevésbé érdekelt az, hogy magam is éljem. Belekapaszkodtam Truffaut mondatába, a *La nuit Americaine*-cím film-b l, ahol a forgatás alatt valaki azt mondja, hogy mi (akik a filmet készítjük) csak akkor vagyunk boldogok, amikor filmet készítünk. Nem az az igazi boldogság, amikor az ember maga éli az életet, hanem az, amikor m vészetet csinál bel-le. Pláne, ha másokkal együtt teheti, mint például egy filmforgatás alatt. A megélt élet és a megalkotott élet egy és ugyanazon id ben, egymás mellett. Err l szól a *La nuit Americaine*. Miért nem boldogabbak akkor azok, akik filmet készítenek?

Nem hiszem, hogy nekem sikerült teljes életet élnem. Túl er s benyomások értek. Teljesen kikököntettek a társas kapcsolataim, beleéltem magam a körülöttem lév emberek helyzetébe, beleéltem magam a fájdalmaikba, szerettem volna megérteni ket, talán azért, hogy segíthessek rajtuk. Mégsem a környezetemt l, hanem a könyvekbe és a filmekbe menekültem. Nekem például soha nem voltak látszatbarátaim, kitalált barátaim. Noha tetszett a *Star Wars*, és gy jtöttem a képregényeket, de a fantáziavilágok gyorsan halványultak, szemben a valóság közeli filmmel és irodalommal. Úgy gondoltam, feln ni gyötrelmes dolog, de nem kívántam elmenekülni a gyötrelmem el l, épp ellenkez leg, azt akartam, hogy átjárjon, meg akartam érteni. A filmes és az irodalmi elbeszélés lett a módja annak, hogy megértsem azokat a helyzeteket, amiknek a kell s közepében voltam és amiket nem értettem.

És ez így van a mai napig: azért nézek filmet, olvasok irodalmat, hogy átjárjon az élet, hogy egyre mélyebben engedjem magamba, nem azért, hogy elmeneküljek az élett l. Amikor a barátaimmal együtt nézek filmet, és utána megbeszéljük a látottakat, igen, akkor mindig az lesz a vége, hogy a Filmr l való beszélgetés észrevétlenül átmegy az Életr l való beszélgetésbe, a mi életünkr l, mások életér l, minden-r l. A film lesz az apropó, hogy az életr l beszéljünk, kerül út, nem, hogy is mondjam, találkahely. Az a találkahely, ahová elcipeljük individuális és szubjektív tapasztalatainkat (amiket minden egyes ember magában hordoz, amik minden egyes emberben egyedülálló módon ott vannak). A film elgondolkodtat saját életünkr l, a saját életet keressük folyamatosan a film megvilágításában.

De miért olvasunk egyáltalán? Miért nem elég csak élni? És ha az embernek szüksége van arra, hogy elemezzen, miért nem elégszik meg azzal, hogy megkísérli megérteni azt az életet, amit ténylegesen él? Szükségem van erre a sz r re, a filmre és az irodalomra, magam és az élet mellett? Miért

lesz a film és az irodalom ürügy arra, hogy az életr l beszéljünk, és ürügy az élet, hogy irodalomról beszéljünk? Ez számomra többé már nem kérdés, és ha megpróbálok válaszolni rá, vissza kell mennem a serdül kori gondolatokhoz, hogy az életnek önmagában nincs jelentése, hogy az élet nem ad jelentést, azel tt, miel tt formába öntenénk, m vészi formába. Azután a m vészetnek megvan a maga intenzitása! Mennyire unalmas egy-két beszélgetés, összehasonlítva ezzel az intenzitással! De vetélkedhet komolyan az irodalom intenzitása az élet fizikai intenzitásával? Miért választom minden nap, hogy órákig könyvlapok fölé görnyedjek, holott ehelyett szerethetnék, hegyeket mászhatnék, hajózhatnék az Amazonason, nagy mélységekbe merülhetnék, nagy magasságban kiugorhatnék a repül b l (ejt erny vel persze), ülhetnék pálmafák alatt kókuszdiót bontogatva, és mindig, amikor meleg szél fúj, szánhatnék arra id t, hogy kimenjek és érezzem.

Végül is csak azt mondhatom A.-nak, amikor ilyesmikr l beszélünk, hogy ha választanom kell A. és az irodalom között, akkor az irodalmat választom. A. már nem döbben meg ezen, meg sem sért dik, talán mert azt gondolja, hogy legbelül nem így gondolom. Nem hiszem, hogy valaha választanom kellene, s ha mégis: Se gyerek, se család. Film, irodalom, életpótlékok. Azután meghalni, egyedül.

Igen.

* Részlet az *I dette lanskap* cím esszékötetb l. Gyldendal Norsk Forlag, 2012.

A kiadó és a szerz engedélyével fordította

Bancsik Ágnes

Tor Eystein Øverås

1968-ban született norvég irodalmár, író és kritikus. Egyetemi tanulmányait Bergenben végezte. Három regénye és három essay kötete jelent meg eddig. Berlinben és egy észak-norvég kisvárosban él. Felesége Marte Huke költ , író.

Élettapasztalatok

Folytatás az 5. oldalról

26. Az illem nem dogma, hanem az ésszerűséget követi, az emberi kapcsolatokból kikövetkeztethető hasznos szabályok sokasága. Sokan az életből lesik el, hol, miként illik viselkedni helyesen, és próbálnak magatartásuk szögleteségeiből egyet-mást lecsiszolni. Az illemszabályok mindig is változtak, tökéletesedtek, korszerűsödtek. Ebből a folyamatból könnyen lezúghat a tanulság: minden megszívlelendő viselkedési szabály kiindulópontja a jóérzés, a tapintat, az erkölcs. Az emberek közötti kapcsolatok javításának folyamatában divatos változások és változtatások úgy alakítanak az illemszabályokon, hogy az egyéni szabadság ne csorbuljon, és a természetesség uralkodjék a közösségekben. Viselkedését minden ember maga szabályozza az általa elfogadott és tiszteletben tartott erkölcsi normák szerint. Ezért szükséges, hogy ne csak elfogadjunk bizonyos illemszabályokat, hanem érzékenységszűzünket és a másokkal szembeni magatartásunkat tökéletesítve időnként átfogalmazzuk, bővítsük, javítsuk ki. Persze, nincs vadonatúj illem. Minden szabály óráról órára, még ha a meglévőket tagadása is óráról órára valamiképpen folytatás. Minden illetlenül foglalkozó könyv viselkedésünk követhető szabályainak ismétlése és ugyanakkor vidám búcsúzás a meghaladott szabályoktól. Az életünk járók szokásaiból merítve a számunkra képező és a holnapi igényeknek megfelelően bízhatjuk illemszótárunkat. Némi ismerettel és sok-sok jóérzéssel minden illetlenség könnyen elkerülhető.

27. Emlékezetem viaszfigurái, olykor, ha alaktalanná gubancolódnak is, vissza-visszatérnek, és néha élesebben mutatkoznak, mint azelőtt. Az édes élet patakja forr ilyenformán aszúvá, ami megmarad, azt érdemes kortyonként ízlelni, hogy a velünk történtek értelmére ráérezzünk.

28. A tudomány kérdései hovatovább az egyszerű ember kérdései. Nem holmi vájtfülek, a tanulástól bezsongottak és megszállottak passziója, hanem élet-halálkérdés, a megkérdőjelezett is végtelen jövőbe kivetítve. A tudomány az élet óráról a múlt és a jövő órára titkainak feltárója. Előtte jár a költészet, minden titkok megsejtője. E kisméretű kétmotoros rakéta viszi előre az ember az értelem útján. A tudomány ember és költészet nélkül értelmetlen dolog. Az ember a természet ellenlábas, de nem maga ellen, hanem magáért. Következésképpen a tudományoknak dicsérniük kell és nem elpusztítaniuk az embert.

29. A szidőket ellenségünk a véletlen. Fegyverünk ellen a tagadás. Tagadjuk a véletlenek sorozatából összeálló sorsot. Keressük az érthetetlen nyitját. Keressük a kérdéseket, amelyek válaszként is értékesebbek, hiszen a válaszok többnyire ideiglenesek. Több százezer és egyre helyesebb és helyesebb válaszokat gondolunk

ki, és aki megszűnik tagadni, aki megszűnik kételkedni, dogmát melengtet, göcsöt, amely megakasztja a haladást. Az önmagának ellentmondó ember teremtette a tudományokat, ma már olyan okosak vagyunk, hogy azt is tudjuk, nem vagyunk azok. Csak a lehetőség a miénk. És az *homo sapiens* specifikus biológiáján alapuló nyughatatlan természetű az, hogy mindig többet akarunk, és többet valósítunk meg, mint amennyit magunk elé tettünk.

30. A tudományos felfedezések híre lelkesít. Az örömben benne, hogy az ember messzire elmaradhat kora mögött. Az elmaradás egyenlő a halállal. Naponta lépünk egyet az igazság felé vezető úton, és ugyanakkor meghalunk egy kicsit, lemaradunk valaminek a megértésében. Pedig egyszerűen dolgozunk. Nem szabad elfelejtenünk álmodni, képzelni, tervezni. Az alkotó képzelet: igazabb igazságok megfogalmazásának bátorsága. Ezt a bátorságot a politikus gondolkodás serkenti és követeli a haladás szolgálatára. Általában a fiatalok a legmerészebbek. Rájuk vár megannyi még meg nem oldott vagy félig megoldott kérdés megválaszolása. A jövő nyersanyagát ki találja fel? Ki tisztázza a vizet és a levegőt? Ki küzd meg a szennyezéssel, a népességszaporulattal, ami egyre több élelmet és oxigént kér, ki talál megoldást az elidegenedésre, az unatkozásra, az érdektelenségre? Ki gondolja ki az újabb lelkesítő eszméket, ki teremt még önem-voltat, ki alakítja ki, ha csak önmagában is a világ legjobb emberét? Vagy lesz-e olyan szántszándékkal semmittevő, bolond ember, aki tudatos azazért lesz rossz, hogy ellenpéldájával bizonyítson vagy csak azért, hogy szílyen bogár is legyen, aki a bogárgyümölcs teljessége szempontjából fontos akar fontos ember lenni és erre áldozza fel életét? Ki az, aki megoldja a jó és rossz problémáját? Szűz az idő, amely minden szívdobbanásnyi létünk értelmének megvalósíthatatlanságával fenyeget? Életünk megtervezésében hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni az időt, pedig a távoli jövőben, még inkább, mint most, egyedül ennek pontos beosztása fogja megszabni életünk sikerét. Nem hiszem, hogy az ember valamikor is mérsékelné igényeit. Sem a magával szemben valókat, sem a mások iránt támasztottakat. Még több tapasztalatra van szükségünk.

31. Féltünk a balsikerektől. Az atomháborútól, a békés fejlődéssel járó gondoktól, a környezetártalmaktól, a városiasodás nehézségeitől. Örült tudománytól. Pedig csak a tudomány az, amely előre visz a világ megismerésében és az ember hasznára hajtja az időt. Az idő nekünk a most és itt. Nem azt a fix pontot kell keresnünk tehát, amelyről kimozdíthatnánk a világot. Mert nincs ilyen fix pont. Ebben áll a tudományos ember végtelen nyugalma. Ellenben figyelniük kell a tudományt. A tudományt, amely se nem boldogít, se nem nyugtat, de nem istenő és nem bálvány, hanem az emberi gondolkodással létrehozott szlogikán és ismereteken alapuló alkotó képzeletű a borúlátás egyetlen igazi orvossága, amely megküzd a mitikus múltba vágyó humánszemlélettel, a társadalomtól való elszakadással, az ember boldogságának érdekében.

AGNIEŻKA TABORSKA

II. sorozat 2. szám — 2016 / 2